చిన్న నవల

అల్పజీవి

శ్రీ రాచకొండ విశ్వనాథశాస్త్రి

"సుబ్బయ్య 'సుందరుడు' కాడు"

అది సుబ్బయ్య అభిప్రాయం.

"సుబ్బయ్య ఒట్టి చచ్చు పెద్దమ్మ"

అదీ సుబ్బయ్య అభిప్రాయమే.

సుబ్బయ్యకి జమీందారీ లేదు.

అది అతని భార్య సావిత్రికి కోప కారణం.

"సుబ్బయ్య నంగిరిపింగిరి గాడు"

అని సావిత్రి అన్నగారయిన వెంకట్రావు అంటూవుంటాడు.

"నాన్న చాలా మంచివాడు"

సుబ్బయ్య ప్రథమ పుష్పం కమల అలా చెప్తుంది.

"నాన్నకి అమ్మని చూస్తే భయం"

సుబ్బయ్య కొడుకు కృష్ణుడు కని పెట్టిన విషయం అది.

"సుబ్బయ్యా ఈజ్ వెరీ ఇనెఫిషియన్ట్"

సుబ్బయ్య గురించి ఆఫీసులో హెడ్ క్లార్కు 'పాస్' చేసే "రిమార్కు" అది.

"సుబ్బయ్య పాపం ఒట్టి భయస్తుడు"

అది అనేకమంది అనేమాట.

సుబ్బయ్యకి సుమారు ముప్ఫయ్యయిదు సంవత్సరాల వయసు ఉంటుంది. పొడవూ కాకుండా, పొట్టీ కాకుండా సన్నగా పల్చగా ఉంటాడు. అతని ముఖంలో ఏ భాగమూ కూడా స్ఫుటంగా అవుపించదు. కాని, దేనికదిచూస్తే కన్నూ ముక్కూ నోరూ తీరుగానే ఉంటాయి. అతని జుత్తు చాలా నల్లగా పొడవుగా ఉంటుంది. కొద్దిగా అతన్లో స్త్రీలలో ఉండే కోమలత్వం కన్పిస్తుంది.

సుబ్బయ్యకి అన్నీ భయాలే.

పులుసులో "ఉప్పు జాస్తీగా ఎందుకు వేసేవు?" అని ఇంట్లో సావిత్రిని అడగలేడతను. బైట బజార్లో కూరగాయల మనిషితో బేరం ఆడ్డానికి సందేహిస్తాడు. అవసరం వచ్చినా ఆఫీసులో సెలవు అడగడాని కతను అనుమానిస్తాడు. చేతిలో దమ్మిడీ లేకపోయినా అతను ఎవ్వర్నీ అప్పు అడగలేడు. వచ్చే నూటయాభై రూపాయీల జీతం ఎక్కడ నెల ముందుగా ఖర్చయిపోతుందో అని అతిజాగ్రత్తగా వాడుకుంటాడు.

సుబ్బయ్యకి "అధికారం" అంటే హడల్. పెద్దపెద్ద ఉద్యోగస్తులు, పోలీసులు, వగైరాలతో సంబంధం లేకుండా కాలక్షేపం చేద్దామని అతని ఉద్దేశం. పెద్ద ఆఫీసుల్లో డవాలా బంట్రోతుల్ని సమేతం అతను భయంతో చూస్తాడు.

చట్టాన్ని ఎన్నడూ అతిక్రమించిన పాపాన్న పోలేదు సుబ్బయ్య. ట్రెయిన్‌లో టిక్కెట్టు లేకుండా ప్రయాణం చేసేవార్ని చూసి సుబ్బయ్య చాలా ఆశ్చర్యపడతాడు. ఒక్కసారయినా అతను చిన్నతనంలో క్లాసులు ఎగ్గొట్టలేదు. సెలవు లేకుండా ఆఫీసుకి వెళ్ళడం ఎప్పుడూ మానెయ్యలేదు. సుబ్బయ్య, అనవసరంగా ఎవ్వరిజోలికీ పోడు. ఎవరితో అయినా సరే తగువంటే అతనికి తెగభయం. అందరితో మంచిగా ఉంటేనేగాని ఈ జీవితం గడపటం కష్టమని అతని నమ్మకం. అందరితో మంచిగా ఉండాలనేది అతని ఆశయం. అందుచేత ఎవర్నయినా పలకరించేముందు అతను కొంచెం మందహాసం చేస్తాడు. అలా అతను చెయ్యడం పైవాళ్ళకి కొంచెం వెకిలిగా ఉన్నట్టు అవుపిస్తుంది.

సుబ్బయ్య తండ్రి పేరు సోమయ్య. అతనికి మొదటిభార్యవల్ల సుబ్బయ్య కలిగేడు. అతగాడికి

ఏ ఉద్యోగమూ ఉండేది కాదు. ఉన్న కొద్దిపాటి భూమిమీదా ఏదో వస్తే అతను దాన్తో కాలక్షేపం చేసేవాడు. ఆ భూములు అతను చనిపోకముందే పోయేయి. ఒక్కడే కొడుకు అవడంచేత సుబ్బయ్యని చాలా ముద్దుగా అతను పెంచేడు. తండ్రి నీడపట్టున పెరిగేడు సుబ్బయ్య.

సుబ్బయ్య తన తల్లిని ఎరగడు. ఆవిడ క్షయ వ్యాధివల్ల చనిపోయింది. తనతల్లి 'ఇలా ఉంటుంది' అని తెలుసుకుందికైనా వీలులేకపోయింది సుబ్బయ్యకి ఆవిడఫోటోకూడా లేకపోడంచేత. ఆవిడ గురించి సోమయ్య ఏసంగతీ కొడుకుతో చెప్పలేదు. కాని, తనతల్లి దేవతలతో సమానమనీ, ఆవిడవంటి ఉత్తమురాలు ఎక్కడా ఉండబోదనీ, అకారణంగా ఆవిడ ఎన్నో కష్టాలు పడిందని ఊహించుకొంటూ ఉంటాడు సుబ్బయ్య. ఆవిడ తలపుకి వచ్చినప్పుడల్లా అతనికళ్లు చెమ్మగిల్లుతూ ఉంటాయి.

సుబ్బయ్య పదిహేనోయేట స్కూల్ ఫైనల్ పాసయేడు. పద్దెనిమిదేళ్లు నిండగానే ఉద్యోగంలో ప్రవేశించేడు. అతనికి పద్దెనిమిదేళ్లు నిండకుండానే సోమయ్య చనిపోయేడు. చిన్నప్పటినుంచీ ఒక్క తండ్రినే ఎరగడంచేతా, ఆ తండ్రి తన నెంతో గారాబంగా చూడ్డంచేతా, ఆ తండ్రిపడ్డ కష్టాల్ని తను కళ్లారా చూడ్డంచేతా, సుబ్బయ్యకి తండ్రియందు విపరీతమైన గౌరవం, అభిమానం. తండ్రిని తల్చుకున్నప్పుడల్లా సుబ్బయ్యకి సంతోషం, బాధాకూడా కలుగుతాయి. తండ్రిని సుఖపెట్టలేకపోయానే అని కించపడుతూ ఉంటాడు.

మానవుడికి భయం సహజం. కాని, భయం అనేది సుబ్బయ్యలో ఎక్కువ మోతాదులో ఉంది. దానికి కారణం ఇదమిత్థమని చెప్పడం కష్టం. సుబ్బయ్యకి అయిదోయేడు నడుస్తున్నప్పుడు సోమయ్య ద్వితీయ వివాహం చేసుకున్నాడు. అతని రెండవ భార్య చాలా వికృతంగా ఉండడమేకాకుండా చాలా క్రూరంగా ఉండేది. ఆవిణ్ణి మొదటిసారి చూడగానే సుబ్బయ్య జడుసుకొని తండ్రిచుట్టూ చేతులు వేసి గట్టిగా పట్టుకునిల్చుండిపోయేడు. వచ్చిన మర్నాడే ఆవిడ సుబ్బయ్యని కొట్టింది. అప్పటినుంచీ ప్రతిరోజూకూడా కొట్టేది. లేతవయసులో, ఆమె ఉన్నన్నాళ్ళూ, సుబ్బయ్యపడ్డ మనోవేదన, యాతన ఇంతా అంతా అని చెప్ప వీలులేదు. ఆవిడ ఒక్క సంవత్సరంమాత్రం సోమయ్యతో కాపురం చేసింది. తరువాత ఆవిణ్ణి పక్కింటి పెద్దమనిషి లేవదీసుకుపోయేడు. అందుగురించి అటుపిమ్మట పక్కింటి పెద్దమనిషి తప్పించి ఇంకెవ్వరూ విచారించలేదు. ఆవిడ వెళిపోయినప్పటికీ సుబ్బయ్యలో ప్రవేశించిన భయంమాత్రం అలానే ఉండిపోయింది.

జీవితాన్ని చూస్తే సుబ్బయ్యకి భయం బాగా నాటిపోడానికి కారణం చెప్పలేం. కాని అతని జీవితంలో ఇంకొక సంఘటన జరిగింది.

అప్పుడు సుబ్బయ్యకి ఆరుసంవత్సరాలు.

ఒకరోజు సోమయ్య ఎక్కడికో వెళ్తున్నాడు. అతని చెయ్యి పట్టుకొని సుబ్బయ్య నడుస్తున్నాడు. బాగా రాత్రయింది. బాగా చీకటిగా ఉంది. రోడ్డుమీద జనసంచారం లేదు. తనూ, తండ్రీ ఎందుకు ఎక్కడికి వెళ్తున్నారో సుబ్బయ్యకి తెలియదు. తండ్రిచెయ్యి పట్టుకొని బితుకూ బితుకూ నడుస్తున్నాడు. నాలుగు కుక్కలు గట్టిగా మొరుగుతున్నాయి. రెండు గాడిదలు తొందరతొందరగా పరిగెడుతున్నాయి. చిన్న చినుకుకూడా పడడం ప్రారంభించింది.

ఎవరో ముగ్గురు మనుష్యులు వచ్చేరు ఎక్కడ నుంచి అంత అకస్మాత్తుగా వచ్చేరో తెలియదు. ముగ్గురూ మూడువైపులా నిల్చున్నారు.

తండ్రిచేతిని ఇంకా గట్టిగా పట్టుకున్నాడు సుబ్బయ్య.

తండ్రి చెయ్యి వణుకుతోంది!

ఒక్కసారిగా సుబ్బయ్యని ఎత్తుకున్నాడు సోమయ్య. ఎత్తుకొని పారిపోబోయేడు. వాళ్లు ముగ్గురూ వెటకారంగా నవ్వేరు. వెళ్ళకుండా అడ్డగించేరు. సోమయ్యని బూతులు తిట్టేరు. సుబ్బయ్యని ఒకడు బలంగా మోటుగా లాగి పక్కకి తోసేశాడు. కేక వెయ్యడానికైనా సుబ్బయ్యలో శక్తిలేకపోయింది. రాళ్లకుప్పమీద పడ్డాడు. తలకి దెబ్బ తగిలింది. స్మృతిమాత్రం తప్పిపోలేదు.

"అమ్మో! నాయనో!" అని ఎవరో బాధతో భయంతో కేకలు వేస్తున్నారు.

మనిషిని కొడుతున్న చప్పుడు అవుతోంది.

సుబ్బయ్యకి చీకట్లో ఏమీ కన్పించడంలేదు. కాని, తండ్రిని వాళ్లెవరో కొడుతున్నారనీ, అతను నొప్పితో కేకలు వేస్తున్నాడనీ తెలుసుకున్నాడు.

సుబ్బయ్య గుండెలు నీరయిపోయేయి.

భయంతో, దుఃఖంతో లేచి కూర్చొని ఏడ్చేడు.

ఇంతలో ఏవో భూతాల్లా పరుగులుతీస్తూ వచ్చేయి.

మరికొంత గట్టిగా కేకలు. అరుపులు. గాడిద కూతలు. కుక్కల మొరుగులు.

ఈలలు!

ఇంతలో ఈలల చప్పుడు. ఈలలు వినిపిస్తున్నాయి. దగ్గరపడుతున్నాయి.

అంతే.

తరువాత ఏం జరిగిందో సుబ్బయ్యకి జ్ఞప్తిలేదు. ఈ సంఘటన సుబ్బయ్యజీవితంలో చాలా భయంకరమైనది. అలా ఎందుకు జరిగిందో అతనికి కారణం తెలియదు. సోమయ్య అతడితో చెప్పలేదు. ఆ దృశ్యం ఇంకా అతని కళ్ళకి కట్టినట్లుంటుంది. ఒక్కొక్కప్పుడు అర్ధరాత్రి అకస్మాత్తుగా నిద్రలేచి కూర్చుంటాడు.

"నాన్నని ఎవరో కొడుతున్నారు! చంపేస్తున్నారు!" అనిపిస్తుందతనికి.

చీకట్లో కన్నీరు కారుస్తాడతను.

రాత్రివేళ చీకట్లో ఎక్కడికైనా వంటరిగా వెళ్ళడానికి సాధారణంగా భయపడతాడుసుబ్బయ్య. కాని తన పిరికితనానికి కారణం తెలియదతనికి.

"పిరికిపంద" అనుకొంటూవుంటుంది సుబ్బయ్య గురించి సావిత్రి.

సావిత్రికి దగ్గరదగ్గర ముప్ఫై సంవత్సరాలుంటాయి. ఆవిడది అందమైన విగ్రహం. పొడవుగా నాజూగ్గా ఉంటుంది. ఆవిడ నేత్రాలు విశాలంగా ఉంటాయి. "మావాళ్ళందరివీ పెద్దకళ్లు" అని చెప్తూ ఉంటుందావిడ. "మా వంశంలో ఎక్కడా పిరికితనంలేదు" అనికూడా అంటూ వుంటుంది. ఆవిడ తండ్రి తాతలు జమీందార్లు. ఆమెతాత గణించిన దంతా, ఎలక్షనులు, త్రాగుడు, జూదం, వ్యభిచారం ఇత్యాదులకింద ఆమెతండ్రి తగలెట్టేశాడు. ఆమెతండ్రి చనిపోయేప్పటికి వారికి అప్పుతప్ప ఆస్తేమీ మిగల్లేదు. సావిత్రి చాలా చిన్నపిల్లఅప్పుడు. అటుతరువాత ఒకసంవత్సరంలోనే ఆమెతల్లికూడా చనిపోయింది. సావిత్రిని పెంచి పోషించి పెళ్ళిచేసే పూచీ అంతా ఆమె అన్న వెంకట్రావుమీద పడింది. అప్పటికి అతనుకూడా చిన్నవయసులోవాడే. కాని ధైర్యం వహించి ముందుకి నడిచేడు.

ఆడపిల్లకి పెళ్లి ప్రధానం అనే ఆలోచనతోనే కాకుండా ఆలస్యం అయినకొద్దీ ఆడపిల్లకి పెళ్లవడం కష్టమని గుర్తించి సావిత్రికి ఇంకా యుక్తవయసు రాబోతూ ఉండగానే ఆమెని సుబ్బయ్యకి ఇచ్చి వివాహం చేసేడు వెంకట్రావు.

సుబ్బయ్యకంటె వెంకట్రావు వయసులో పెద్దయినప్పటికీ ఇద్దరూ ఒకే క్లాసు చదివేవారు. సుబ్బయ్య మెత్తనివాడనీ, జాగ్రత్తగా కాలక్షేపం చేసే మనిషనీ వెంకట్రావుకి తెలుసు. సుబ్బయ్యకి ఉద్యోగం అయిందని తెలియగానే "మా చెల్లెల్ని చేసుకుంటావా?" అని సుబ్బయ్యని అడిగేడు.

వెంకట్రావు అలా అడగ్గానే సుబ్బయ్యకి చాలా గాభరా కలిగింది. వెంకట్రావు అంతస్థు తనదానికంటె చాలా ఎక్కువని సుబ్బయ్య అభిప్రాయం. అటువంటి కుటుంబంలోని ఆడపిల్లని తను పెళ్లాడగలనని అతను ఎప్పుడూ ఊహించి ఉండలేదు. అందుచేత వెంకట్రావు అడిగిన ప్రశ్నకి సంభ్రమాశ్చర్యాలతో 'సరేసరే' అన్నాడు.

సావిత్రికి అప్పటికి పదమూడుసంవత్సరాలు దాటేయో లేదో. కాని అప్పటికే బాగా ఏపరిగా ఉండేది. వయసు తక్కువే అయినా బుద్ధిలో, ఊహల్లో ఆమెది పెద్దవయసు.

పెళ్లిలో తప్పించి అంతకుముందు ఆమె సుబ్బయ్యని చూడలేదు. సుబ్బయ్యకూడా అంతే. పెళ్లిలో పీటలమీద ఆమెనిచూసినప్పుడు అంతటి అపురూప సౌందర్యవతిని తనకి కూర్చినందుకు సుబ్బయ్య భగవంతుడికి నమస్కారం చేశాడు.

సుబ్బయ్యని చూడగానే సావిత్రి ఆరీతిగా ఎట్టి నమస్కారాలూ చెయ్యలేదు.

సుబ్బయ్యని చూడగానే "ఇతనా నాకు పెనిమిటి" అనుకొంది ఆమె.

అంతవరకూకూడా ఆమె ఏ రాజకుమారుడిలాంటివాణ్ణో పెళ్ళాడుతానని అనుకొనేది. ఆమె కంటికి సుబ్బయ్యలో రాజచిహ్నలేవీ కనిపించలేదు. ఆమెని చిన్నతనంలో షికారుకి తీసుకువెళ్ళడానికి ఓ 'ఆయా' ఉండేది. ఆయాకి ఒక కొడుకు ఉండేవాడు. సుబ్బయ్యని చూసినవెంటనే సావిత్రికి ఆయా కొడుకు స్ఫురణకి వచ్చేడు. ఆయాల పిల్లలుకూడా మనుష్యులే అనుకొనే వ్యక్తి కాదామె. అందుచేత ఆమెకి సుబ్బయ్యయందు ఎట్టి గౌరవమూకూడా లేకుండాపోయింది. తనలాంటి జమీందార్లపిల్లని

పెళ్ళాడ్డానికి సాహసించినందుకు సుబ్బయ్యని ఆమె క్షమించలేదు.

సుబ్బయ్యక్కూడా సావిత్రికి తను తగననే అభిప్రాయం ఆదిలోనే కలిగింది. అందుచేత సావిత్రి యెడల చాలా భయభక్తుల్తో మసుల్తాడు.

సుబ్బయ్యకి ఉద్యోగం అంటూ ఒకటి ఉంది.

"ఈ ఉద్యోగమే లేకపోతే నేను చిల్లిగవ్వకి మారకపోయి వుందును" అనుకొంటూ వుంటాడు సుబ్బయ్య. డబ్బు సంపాదించేమార్గాలు అతనికి చాలా తక్కువ తెలుసు. అందుచేత, డబ్బు సంపాదించే వాళ్ళయందు అతనికి చాలా గౌరవం.

సుబ్బయ్య ఆఫీసులో పని జాగ్రత్తగానే చేస్తాడు; గాని చాలా నెమ్మదిగా చేస్తాడు. అందుచేత ఆఫీసులో అంతా అతనిమీద విసుక్కుంటూ వుంటారు. ఆఫీసర్లతో అతను భయంవల్ల సరిగ్గా మాట్లాడలేడు. వారడిగే ప్రశ్నలకి సమాధానం చెప్పడానికి అతను తడబడతాడు.

కోపదారి ఆఫీసరు ఒకాతను సుబ్బయ్యనసుగుకుని కంగారుచూసి "నువ్వు చాలా ఇనెఫిషియన్ట్‌గా కనిపిస్తున్నావు. రేపణ్ణించీ డిస్పేచ్ సెక్షన్కి ఫో" అని కసిరేసేడు. అప్పటినుంచీ కొన్ని సంవత్సరాలు సుబ్బయ్య డిస్పేచ్ సెక్షన్లో పనిచేసేడు. ఆ సెక్షన్లోది చాలా బండపని. కాని, మిగతా 'సెక్షన్స్'లో కంటె పూచీ కొంచెం తక్కువ. తెలివితేటలు ఉపయోగించనవసరం లేదు.

ఆఫీసుకివచ్చే ఉత్తరాలన్నీ సుబ్బయ్యే 'రిసీవ్' చేసుకుంటాడు. రోజూ వచ్చే ఉత్తరాలు చాలా ఉంటాయి. ఓ పుస్తకంలో వాటి తాలూకు నంబర్లు తారీకులు వగైరాలన్నీ 'ఎన్టర్' చేస్తాడు. తరువాత అవన్నీ హెడ్‌క్లార్క్‌కి ఇస్తాడు. అతను వాటిమీద ఏది ఏ సెక్షన్కి ఇవ్వాలో 'నోట్' చేశాక అవి ఆయా సెక్షన్లకి పంపి దస్కత్తు పుచ్చుకోడంతో అందుకు సంబంధించినపని పూర్తయిందన్నమాటే.

పైకి పంపవలసిన ఉత్తరాలుకూడా చాలా ఉంటాయి; ముఖ్యంగా నెల ప్రారంభంలోనూ, చివర్లోనూ. వాటినంబర్లు, తారీకులు, ఏయేఆఫీసుకి పంపవలసినదీ వగైరాలన్నీ మరోకపుస్తకంలో సుబ్బయ్య 'ఎన్టర్' చేస్తాడు. ఉత్తరాలన్నీ కవర్లలో పెట్టాలి, కవర్లమీద స్టాంపులు అంటించాలి, అడ్రస్లురాయాలి, ఏ లెటర్‌కి ఎంత స్టాంపు అయిందో పుస్తకంలో నోట్ చేయాలి, నిలవ ఎన్నిరూపాయాల స్టాంపులు ఉన్నాయో లెక్క తేల్చాలి. ఉత్తరం రిజిస్టరీ చేసినట్లయితే, రశీదూ, తిరుగు రశీదూకూడా పుస్తకంలో అంటించాలి. ఒకప్పుడు ఏ ఉత్తరమైనా తప్పు చిరునామాకి పంపినట్లయితే అది తిరిగి వస్తుంది. అటువంటప్పుడు హెడ్‌గుమాస్తా కేకలు వేస్తాడు.

మొత్తంమీద డిస్పేచ్ సెక్షన్ పని చాలా బండపని.

కాని 'ఇదే బావుంది' అనుకొనేవాడు సుబ్బయ్య.

తరువాత—

కొత్త 'హెడ్‌క్లార్క్' వచ్చాక సుబ్బయ్య అక్కౌంట్సు సెక్షన్లోకి మారేడు.

కొత్త హెడ్‌గుమాస్తాపేరు రామస్వామి. అతన్ది ఫలానావూరు, ఫలానాదేశం అని చెప్పడం చాలా కష్టం. అతను తెలుగు స్వచ్ఛంగా మాట్లాడుతాడు. అరవం మాట్లాడితే అరవ్వాడే అనుకోవచ్చు. అతనికి మళయాళీభాష బాగావచ్చు. కన్నడంలో అతనికి ప్రవేశం ఉంది. అతనికి హైలెవ్వ హిందీ వచ్చు. అతను చాలా తెలివైనవాడని అంతా అంటారు. అతను ఆఫీసులో ఎవ్వర్నీ నమ్మడు. అందర్నీ భయంలో ఉంచాలని అతని 'పాలిసీ'. అనువైనవాళ్ళచేత అరవ చాకిరీ చేయిస్తూ ఉంటాడు. అనువైనవాళ్ళని కసరడం కూడా అతనికి అలవాటు.

రామస్వామి వచ్చిన కొద్దికాలంలోనే సుబ్బయ్యకి అక్కౌంట్సు సెక్షన్లోకి మార్పు వచ్చింది. మార్పుకి కారణం తెలిసినవాళ్ళెవరూ ఆశ్చర్యపడలేదు అందుగురించి. సుబ్బయ్యమాత్రం చాలా ఆశ్చర్యపడ్డాడు. ఆశ్చర్యపడ్డంకంటె హెచ్చుగా భయపడ్డాడు.

అక్కౌంట్సు సెక్షన్లో చిక్కులు చాలా ఉన్నాయి. కంట్రాక్టర్ల బిల్సు చెక్ చెయ్యడం ముఖ్యమైనపని. అందులో చాలా జాగ్రత్తగా ఉండాలి. కంట్రాక్టర్లు ఒకవైపు పీకుతూ ఉంటారు. ఆశ పెడుతూ ఉంటారు. బిల్సు సరిగా చెక్ చేయకపోతే ప్రమాదం ఉంటుంది. అందులోనూ ఆ పని సుబ్బయ్యకి కొత్త. కాని ఏదో తంటాలుపడుతూ వస్తున్నాడు.

సుబ్బయ్యచేసేపని, అంతకుముందు అవధాని చేస్తూ ఉండేవాడు.

వయస్సులో అవధాని ఆఫీసులో చాలామంది కంటె పెద్ద. అయినా, ఆఫీసులో కొత్తగా ప్రవేశించినవాళ్లుకూడా అతన్తో చిరపరిచయుల్లాగ వ్యవహ

రిస్తూ చనవుగా ఉంటారు. అతనికి దాదాపు యాభై సంవత్సరాలు ఉంటాయి. అతనితలమీద జుత్తు లేనే లేదు. అతన్ది మెల్లచూపు. అతని చెవలకి ఎఱ్ఱపాళ్ల తమ్మెట్లు ఉంటాయి. అతనినోరు చాలా పెద్దది. గొంతుకకూడా పెద్దదే. అతని ముఖమంతా గంట్లు గంట్లుగా ఎఱ్ఱగా ఉంటుంది. లావూ కాకుండా సన్నం కాకుండా ఉంటుంది అతని శరీరం. ఎత్తు సుమారుగా ఉంటుంది.

అవధానిదగ్గర డబ్బు మూలుగుతోందనే వాడుక ఒకటున్నాది. "పిల్లా పాపా లేరుకదా, ఏం చేసుకుంటావయ్యా, అంతడబ్బూ" అని అతణ్ణి చాలా మంది అడుగుతూ ఉంటారు. "కట్టుకున్నదానికి లేకపోతే సరా" అంటాడు జవాబుగా అవధాని. వివాహం చేసుకోకముందునుంచీకూడా అతను వేరే ఓ మనిషిని ఉంచుకున్నాడు. ఆమెవల్ల అతనికి చాలా సంతానం ఉంది. వాళ్లంటే అతనికి చాలా అభిమానం. అతనేకాకుండా అతనిభార్యకూడా వాళ్ల యందు మక్కువతో ఉంటుంది. అందుగురించి చాలామంది విడ్డూరంగా చెప్పుకుంటారు.

అవధాన్ని చూస్తే ఆఫీసులో పనిచెయ్యడానికే పుట్టేడా అనిపిస్తుంది. అతనికి ఆఫీసులో ఉంటేనే ఇంట్లో ఉన్నట్టు ఉంటుంది. ఆఫీసులో అన్ని శాఖల పనీకూడా అతనికి బాగా తెలుసు. అందుచేత ఆఫీసులో ప్రతివారికీ అతనియందు అదోకతరహా గౌరవం ఉంది.

"మామూళ్లు" పుచ్చుకోడంలో అవధాని నిర్మొహమాటంగా ఉంటాడు. అందుకే అతనికీ రామస్వామికీ పేచీ వచ్చింది. అతనికీ రామస్వామికీ మొదటినుంచీ సరిపడలేదు. ఇద్దరూ డబ్బుదగ్గర దొంగలే అన్న విషయం ఇద్దరికీ తెలుసు. అవధాని అక్కౌంట్సుసీట్లో ఉంటే మామూళ్ళలో తనకి వంతు రానేరాదని రామస్వామి వచ్చినవెంటనే గ్రహించేడు. కాని అవధాన్ని కదల్చడం వెంటనే సాధ్యం కాలేదు. ఇంతలో రామస్వామి అదృష్ట వశాత్తూ అతనిబంధువే ఒకఅతను ఆక్టింగ్‌గా ఆఫీసరయేడు. అతని హయాంలో అవధాని సీటు మారింది.

సీటు మారినందుకు అవధాని ఏమీ చింతించలేదు. డిస్పేచ్ సెక్షన్లోకూడా డబ్బు చేసుకొనే నేర్పు అతనికి ఉంది. అదీగాక, త్వరలోనే తిరిగి మామూలు సెక్షన్కి రాలేకపోతానా అనే ధైర్యం ఉందతనికి.

సుబ్బయ్యకి మామూళ్లు పుచ్చుకోడంలో నేర్పు లేదు. పుచ్చుకోడానికి ధైర్యంలేదు. అందుకే అతణ్ణి అక్కౌంట్సు సెక్షన్లోంచి రామస్వామి లాగేడని ఆఫీసులో అందరికీ తెలుసు. సుబ్బయ్యకూడా త్వరలోనే తన 'సీటు' మార్పుకి కారణం తెలుసుకున్నాడు.

"సరే! నాకెందుకు ఆ గొడవంతా? నాపనేదో నేను చూసుకొని వచ్చేస్తాను. నా జీతపురాళ్లు నాకు రాక మానవు"

అనుకున్నాడు సుబ్బయ్య.

2

వేసవి కాలం.

ఉదయం.

వేసవికాలంలో ఒకరోజు ఉదయం ఏడు గంటల సమయంలో సుబ్బయ్యఇంటికి వెంకట్రావు వచ్చేడు.

ఇంట్లో ఉన్న ఒక్క కుర్చీలో కూర్చోకుండా వీధివరాండాలో నిల్చొని కాఫీనీళ్ళు తాగుతున్నాడు సుబ్బయ్య.

ఇంటిలోపలిభాగంలో ఉండడానికి సుబ్బయ్య సాధారణంగా ఇష్టపడడు. సావిత్రిని పెళ్ళిచేసికొని పదిహేనుసంవత్సరాలుదాటినా ఆమెకి ఇంకా అలవాటుపడలేదతను. ఆమెతో ఏం మాట్లాడ్డానికీ తోచదతనికి. అందుచేత తరచు వీధి వరాండాలో కూర్చుంటూ ఉంటాడు. అలా కూర్చొని వచ్చీపోయేవాళ్ళని చూస్తూ ఉండడం అతనికి అలవాటు.

వీధిలో అన్నివేళలా అనేకమంది వెళ్తూ ఉంటారు. నడుచుకుపోతూ ఉంటారు. వాహనారూఢులయి వెళ్తూ ఉంటారు. ఆడా మొగా, చిన్నా పెద్దా, గొప్పా బీదా అనేకతరహాల మనుష్యులు ప్రవాహంలా పోతూ ఉంటారు. వాళ్లందర్నీ చూస్తూంటే సుబ్బయ్యకి ఎంతో ఆనందంగా ఉత్సాహంగా ఉంటుంది.

సుబ్బయ్య ఆవూరువచ్చి మూడుసంవత్సరాలయింది. ఈ మూడేళ్ళలోనూ రోడ్డుమీద పోయేవారినేకమందిని అతను బాగా గుర్తెరుగును. వాళ్లెవరో, ఏంపనిచేస్తున్నారో, రోజూ ఎందుకు అలా వెళ్తారో అతనికి తెలియదు. వీధిలో పోయేవారిగురించి ఎవరికి మాత్రం ఏమంత తెలుస్తుంది? అయినా వాళ్ళల్లో

అనేకమందిగురించి అతనేదో ఊహించుకొంటూ ఉంటాడు. వాళ్ళగురించి చిత్రమైన కథలు కల్పించుకొంటూ ఉంటాడు. వారిలో కొందరు అతనికి ఇష్టమైనవారున్నారు. కొందర్ని చూస్తే అతనికి చాలా అయిష్టం. వారిలో కొందరు ముఖ్యులున్నారు. కొంతమంది ఒక్క సాయంకాలమే సుబ్బయ్య ఇంటి ముందునుంచి వెళ్తారు. కొందరు పొద్దుటా సాయంత్రమూకూడా అవుపిస్తారు. ఎవరెవరు ఏయే వేళల వెళ్తారో సుబ్బయ్యకి బాగా గుర్తు. వాళ్ళందరి గురించీ ఆలోచిస్తూ, కథలు కల్పించుకొంటూ వీధి వరాండాలో సిగరెట్టు కాలుస్తూ కూర్చుంటే సుబ్బయ్యకి ఊసుపోతుంది.

సుబ్బయ్యకి, ఆరీతిగా రోజూ కనిపించే వారిలో నలుగుర్ని చూస్తే ఎక్కువ ఇష్టం.

నలుగుర్లోనూ ఒకామె సరిగా ఏడుంపావుకి బజారువైపు వెళ్తుంది. ప్రతిరోజూ ఉదయం ఆ సమయానికే వెళ్తుంది. సుబ్బయ్యకి ఆమెని చూస్తే ఇష్టం. ఆమె ఎవరో అతనికి తెలియదు. ఆమెపేరు అంతకంటే తెలియదు. కాని తనే ఆవిడకి "ఎర్రచీర మనిషి" అని నామకరణం చేసేడు. అందువల్ల ఆమె ఎప్పుడూ ఎర్రచీరే కట్టుకుంటుందనుకోకూడదు. సుబ్బయ్య ఆవూరువచ్చిన కొత్తలో ఆమెని ఎరుపు రంగుచీరతో చూసేడు. ఆమె ఎందుకోగాని అతణ్ణి ఆకర్షించింది. తరువాత నాలుగైదు రోజులుకూడా ఆచీరే కట్టుకొని వెళ్ళింది, ఆమె. లెక్క పెడదామని అనుకోకుండానే సుబ్బయ్య లెక్క వేశాడు. ఆ ఒక్క చీరా ఆవిడ సరిగా ఇరవైరెండుదినాలు కట్టుకొంది. అప్పటినుంచీ ఆమెని ఎర్రచీరమనిషిగానే గుర్తుంచుకున్నాడు సుబ్బయ్య. ఆమె చాలా దరిద్రురాలిగా అవుపిస్తుంది. కాస్త సన్నగా పొడవుగా ఉంటుంది. పెద్దకొప్పు నున్నగా నీటుగా ఎప్పుడూ ముడుచుకొంటుంది. ఆమెవయసు పాతికేళ్ళపై చిలుకు ఉండవచ్చు. మనిషి చూడ్డానికి చాలా బావుంటుంది. ఆవయసుస్త్రీలలో ఉండవలసిన బిగి ఆమెలో లేకపోయినా బలంగానే ఉంటుంది. ఆమె ముఖంలో వికాసం అవుపించదు. రోడ్డుమీద ఎవ్వరితోకూడా ఆమె మాట్లాడ్డం సుబ్బయ్య చూడలేదు. ఆమె చేతిలో ప్రతిరోజూ ఓ మాసిన చిన్న సజ్జా ఉంటుంది. ఆ సజ్జా ఆమెఎప్పుడూ ఎడంచేత్తోనే పట్టుకొంటుంది. సుబ్బయ్యఅనుకోడం ఆమెఎక్కడో ఎవరింట్లోనో పనిమనిషిగా ఉందని. ఆమె భర్త 'మిలిటరీ'లో ఉన్నాడని అతను అనుకుంటాడు. భర్తదగ్గర్నుంచి ఉత్తరాల్లేవు. బతికి ఉన్నాడో లేదో తెలియదు. ఇంట్లో ఓ జబ్బు కొడుకు. చిన్నపిల్లడు, వాడు. వాడికోసం కష్టపడుతోంది. భర్తరాకకోసం నిరీక్షిస్తోంది. అతను ఎంతకీ రాకుండా ఉన్నాడు. ఆమె చాలా శ్రమకి పాలవుతోంది. ఆమె అందం అంతా అడవిగాచిన వెన్నెల అవుతోంది. అనేకమంది మొగవాళ్లు ఆమెని పొందడానికి రమ్మని ఆహ్వానిస్తున్నారు. అందర్నీ నిరాకరిస్తోందామె. జబ్బుతో ఉన్న కొడుకు పెద్దవాడయి గొప్పవాడవుతాడని ఆశిస్తోంది. నిజంగా వాడు చాలా గొప్పవాడవుతాడు. అప్పుడు ఆమెచుట్టూ అంతా చేరుతారు. గర్వం లేకుండా అందర్నీ ఆదరిస్తుంది ఆమె.

ఆమెని చూస్తే సుబ్బయ్యకి నిజంగా చాలా ఇష్టం. మిగతా వారిలో ఒకతనుఅరవయ్యేళ్ళ వృద్ధుడు. అతను చాలా పొడవుగాఉండి చాలా నిటారుగా నడుస్తాడు. చాలాఆరోగ్యంగాఉన్నట్టు అగుపిస్తాడు. దట్టంగా పొడవుగా ఉండే నెరసిన గడ్డం అతన్ది. పండిన గిరజాల జుత్తుపైన తెల్లటివంక తలపాగా చుట్టుకుంటాడు. అతను ఎప్పుడూ ఎవర్నో ఒకర్ని చూసి మందహాసం చేస్తూనేఉంటాడు. అతని చేతిలో ఎప్పుడూ పొడుగాటి చేపాటికర్ర కదలాడుతూ ఉంటుంది. అతనికళ్లు ప్రతివారిమీదా వెన్నెల వెలుగులు చిలుకుతాయి. ఏ పాడుకర్మచేతనో, ఏ క్రూర శాపవశం చేతనో ఓ మహాత్ముడు ఈ కలికాలంలో ఇలా మానవరూపంలో అవతరించేడని అతనిగురించి సుబ్బయ్య ఊహించుకొంటూ ఉంటాడు. అతని దివ్యసుందరవిగ్రహం చూసి ఏ దేవతాస్త్రీయో వలచి పిలచి ఉంటుంది. తిరస్కృతురాలై తిరుగులేని ఘోర శాపం ఇచ్చింది. ఘోరమైన ఈ లోకంలో పడ్డాడతను. అయినా, అతను విరాగి. అతనికి నాకలోకమున్నా ఒకటే. నాగలోకానికిపోయినా ఒకటే. నరులమధ్యపడినా ఒకటే. శాంతంగా ప్రశాంతంగా ఉంటాడతను. అతణ్ణి చూసినప్పుడల్లా భగవంతుడనేవాడు ఉన్నాడని గుర్తుకొస్తుంది సుబ్బయ్యకి. అతనొక ఋషిలా ఉంటాడు. సుబ్బయ్య అతణ్ణి "మునీశ్వర్లవారు" అంటాడు. అతనియందు సుబ్బయ్యకి భక్తిగౌరవాలు ఉన్నాయి.

మిగతా ఇద్దరూ ఆడపిల్లలు.

"లేడి పిల్లలు"అంటాడు సుబ్బయ్య వాళ్ళని.

వాళ్ళిద్దరూ కవలపిల్లల్లాగ అగుపిస్తారు. వయసు పధ్నాలుగు సంవత్సరాలు ఉండవచ్చు. రూపుకి ఇద్దరూ ఒక్కలాగే ఉంటారు. రూపుకి వాళ్లు అందంగా ఉండరు. అయినా, చాలా ఆకర్షణీయంగా ఉంటారు. ఎప్పుడూ ఒకేరకం దుస్తులు ధరిస్తారు.

ఎప్పుడో కాని చీరలు కట్టరు. పరికిణీ, జుబ్బా వేసుకుంటారు. అప్పుడప్పుడు 'వాణీ'లు వేసుకుంటారు. వాళ్లెప్పుడూ నవ్వుతూ ఉంటారు. పొద్దుటా, సాయంకాలం చేతుల్లో పుస్తకాలతో, టిఫిన్ కేరియర్లతో స్కూలుకి వెళ్తూ వస్తారు. దార్లో అనేకమందిని పలకరిస్తారు. పలకరించి ఏవేవో కబుర్లు చెప్తారు. వాళ్ళవంటిమీద విలువ గల ఆభరణాలేవీ కనిపించవు. వాళ్లు నిరాడంబరంగా ఉన్నా నిండుగా ఉంటారు.

వాళ్లు చాలా గొప్పవాళ్లు అవాలని సుబ్బయ్య కోరిక. వాళ్ళకొక సవితల్లి ఉన్నాదని అతని కెందుకో గాని తోచింది. ఆమె వాళ్లని కష్టాలు పెడుతుంది. ఇంటిదగ్గర అంత చాకిరీకూడా వాళ్ళచేతే చేయిస్తుంది. చదువుకోందికి వీలులేకుండా పని చేయిస్తుంది. అయినా వాళ్లు దేనికీ లక్ష్యపెట్టరు. ఎంత చాకిరీ అయినా చేసేస్తారు. అందుగురించి ఏమీ విచారించరు. ఎప్పుడూ సంతోషంగానే ఉంటారు. ఇంట్లో చదువు సాగకపోయినా, క్లాసులో తెలివైనవాళ్ళనే అనిపించుకొంటారు. వాళ్ళిద్దరికీ త్వరలోనే పెళ్లవుతుంది. మిక్కిలి బీదవాళ్లకిచ్చి పెళ్లి చేస్తుంది వాళ్ల సవితల్లి. కాని, ఆడదాని అదృష్టంవల్ల ఆ బీదవాళ్ళే ఎంతో గొప్పవాళ్ళవుతారు. అప్పుడీ రెండు లేడిపిల్లలూ బంగారపు లేళ్ళవుతాయి.

"చక్కటి లేడి పిల్లలు" అనుకుంటాడు సుబ్బయ్య.

ఇంకా అనేకమంది వస్తూ వెళ్తూ ఉంటారు.

కొత్తకారు నడుపుకొంటూ పోయే హార్బర్ ఇంజనీరూ, పాతకార్లో డ్రైవరుపక్కన కూర్చొనే లేడీడాక్టరూ, 'రేలీ' సైకిలుమీద రోజూపోయే ఇటికల కంట్రాక్టరూ, కొబ్బరికాయలతట్ట నెత్తిని పెట్టుకుపోయే వయ్యారిభామా, రోజూ కోడిమాంసం కొనుక్కువచ్చే కుంటికాలువాడూ, ఎప్పుడూ రాత్రివేళే కనిపించే సిల్కు జాకెట్టుపిల్లా—ఇలా అనేకమంది ఉన్నారు. వాళ్లందరిగురించీకూడా సుబ్బయ్య ఏవో కథలు అల్లుతాడు. అల్లుతూ ఆలోచిస్తూ వీధి వరండాలో కర్ర స్తంభంచాటున కూర్చుంటాడు. అదొక సరదా అతనికి.

మామూలు ప్రకారం వరండాలోకి కాఫీ తాగుతూ వస్తున్నాడు సుబ్బయ్య. ఎర్రచీరమనిషి వచ్చేవేళ అవుతోంది.

ఇంతట్లో వెంకట్రావొచ్చాడు.

అతణ్ణిచూసి సుబ్బయ్య కంగారు పడ్డాడు.

వెంకట్రావు ఎప్పుడోగాని సుబ్బయ్యదగ్గరకి రాడు. మూడుసంవత్సరాల్లోనూ ఏ నాలుగైదుసార్లో సుబ్బయ్య ఇంటిని తన రాకతో పావనంచేశాడతను. అతను వచ్చినప్పుడల్లా సుబ్బయ్య కంగారు పడక మానడు. అతను వస్తే నిజంగా తనఇల్లు పావనమయినట్టే భావిస్తాడు.

సుబ్బయ్య ఇంటిని పావనంచేసే వెంకట్రావు పవిత్రుడు కాడు. కాడని సుబ్బయ్యకి తెలుసు. అయినా వెంకట్రావంటే అతని కెంతో గౌరవం.

వెంకట్రావు తండ్రి తాతలు జమీన్దార్లు. చాలా గొప్పగా బ్రతికేరు. కాని వెంకట్రావు తండ్రితోటే ఆరిపోయింది ఉన్న చమురంతా. అయితేనేం? వెంకట్రావు పెద్దవంశంలో పుట్టేడు. అతని స్టేటస్ తనదానికంటె హెచ్చు సుబ్బయ్యదృష్టిలో.

వెంకట్రావుది అగ్గినికుప్పే పెర్సనాలిటీ. సుమారు ఆరడుగుల పొడవుంటాడు. అతని కళ్లు చాలా అందంగా విశాలంగా ఉంటాయి. పొడవైన కనుబొమ్మలతో, బరువైన కంటిరెప్పలతో, ఎర్రజీరల కళ్ళతో ఎవర్నయినా కిందిచూపు చూడగలడతను. సాధారణంగా అందర్నీ అలాగే చూస్తాడు. మనిషి అట్టే బలంగా లేకపోయినా బలంగాఉన్నట్టు కనిపిస్తాడు. అతని కాళ్ళూ చేతులూ చాలా పొడవు. చుట్టలు తెగకాల్చడంచేత అతని పెదవులు నల్లబారేయి. అతని ముక్కు కొంచెం వంకరగా పొడవుగా ఉంటుంది. పొడుగ్గాఉండే జుత్తుని వెనక్కి దువ్వుకుంటాడు. అతనిమాట బొంగురుగా గంభీరంగా వస్తుంది. అవసరంకొద్దీ ఏరకంగా ఎలా మాట్లాడ్డమో అతనికి బాగా తెలుసు. డబ్బుకోసం కొంతమందిని 'తైరు' కొట్టి తిరిగినప్పటికీ, ఎవరిదగ్గరా "దాసోహం" అని అతను ప్రవర్తించడు. తరచు, చాలామందిలో "నువ్వెంత" అన్నట్టు బేఖాతర్ గా, నిర్లక్ష్యంగా ఉంటాడు. పద్ధెనిమిదేళ్ళ ప్రాయం వరకూ వెంకట్రావు విచ్చలవిడిగా తిరుగుతూ, చిత్తుగా డబ్బు ఖర్చుపెడుతూ, స్నేహితులతో షికార్లు కొడుతూ, ఆడపిల్లల్ని వెంబడిస్తూ కాలక్షేపం చేసేడు. ఇంతలో అతని తండ్రి చనిపోడం తటస్థించింది. అతని తండ్రి జమీందారన్నమాట నిజమే. కాని, తండ్రి చనిపోయేసరికి వెంకట్రావుచేతిలో కాణీ 'కేష్' లేదు. కేష్ లేకపోతే పోయింది. తంటా లేదు. కాని, నెత్తిమీద అప్పులవాళ్లు కూర్చున్నారు.

వెంకట్రావుకి, తండ్రి పోయాడన్న దుఃఖం అటుంచగా, ఆస్తి విషయమై ఉన్న పరిస్థితి అర్థం కాలేదు.

అతనికి ఏం చెయ్యడానికీ తోచలేదు.

ఏమీ చెయ్యకుండా అప్పులవాళ్ళు ఊరుకో లేదు.

ఆస్తుల్ని ఒక్కటొక్కటే జప్తుచేయించి కబళించడం ప్రారంభించేరు.

జరుగుతూన్నదేమిటో వెంకట్రావుకి తెలియడమే లేదు.

ఇలా ఉండగా నరసయ్య వచ్చేడు సాయం చెయ్యడానికి.

వెంకట్రావుకి మేనమామ అవుతాడు నరసయ్య.

వెంకట్రావు తండ్రి ఉన్నరోజుల్లో నరసయ్య ఎప్పుడూ వారి ఇంటికి రాలేదు. బావమరదులిద్దరి మధ్యా పచ్చగడ్డి వేస్తే భగ్గుమనేది. బావ చనిపోయాక తన అక్క పరిస్థితులు బాగులేవని తెలిసి చేతనైన సహాయం చేద్దామని వచ్చేడు నరసయ్య. అతనికి ఒక్కర్తె కూతురు. ఆ అమ్మాయి పేరు శాంతమ్మ. అప్పటి కామెకి పన్నెండేళ్ళు. వెంకట్రావుకి ఆపిల్లనిఇచ్చి పెళ్ళిచేద్దామనే ఆశతో కూడా వచ్చేడు నరసయ్య.

నరసయ్య వచ్చేసరికి వెంకట్రావు స్థితిగతులు ఏమీ బాగాలేవు. పరిస్థితి అంత చెడ్డగా ఉన్నాదని నరసయ్య అనుకోలేదు. తన బావ పెద్ద స్థితిపరుడు. కొంత తగలెట్టినా, కొంతయినా మిగిల్చిఉంటా డనుకున్నాడు నరసయ్య.

తీరా వచ్చి చూస్తే అంతా అధోగతిలో ఉంది.

ఎస్టేటంతా కోర్టుజప్తులో ఉంది. ఇళ్ళమీద తనఖాలున్నాయి. శేరీభూములుకూడా చాలామట్టుకు రైతులస్వాధీనంలోనే ఉన్నాయి. మిగతా భూముల పంట పాలికాపులు హారించేస్తున్నారు. ఇంట్లో ఉండే వెండీ బంగారం ఇంట్లో కనిపించడంలేదు.

ఇంట్లో ఉండవలసిన వజ్రాల నగలన్నీ తాకట్టులో ఉన్నాయి. ఎవరిదగ్గర ఉన్నాయో ఇంట్లో ఎవరికీ తెలియదు. తాకట్టుపట్టినవాళ్ళు కిక్కురుమనకుండా ఊరుకున్నారు.

ఎస్టేటువకీలు ఎన్నిసార్లు వెళ్లినా పొమ్మంటాడు.

పనికొచ్చే కాయితమేదీ ఇంట్లో కనిపించదు.

ఏంచేద్దామన్నా నరసయ్యకి కాలూ చెయ్యీ ఆడిందికాదు.

అన్ని వ్యవహారాలూ చాలా కాలంనుంచీ చూస్తోన్నవాడు కామేశం అనే గుమాస్తా. అతను చాలా ముసలివాడు. డెబ్భైసంవత్సరాలవయసయినా ఉంటుంది. అతను వెంకట్రావు తాతకాలంనుంచీ కూడా వ్యవహారాలన్నీ చూసుకువస్తున్నాడు. అతనికి వెంకట్రావు కుటుంబవిషయాల్లో తెలియనిదేదీ లేదు. చాలాకాలం అతను చాలా విశ్వాసంగా పనిచేసేడు. వెంకట్రావు తండ్రి కాలంలో కొన్నాళ్ళకి "ఇహ లాభం లే"దని అతనికి తెలిసింది. "ఈ ఆస్తి ఇహ నిలబడద"ని ముందుగానే తెలుసుకున్నాడు. డబ్బంతా ముండలకీ, తాగుడుకీ, జూదానికీ ఖర్చవుతూ ఉంటే అతనికి చాలా కష్టం అనిపించింది. న్యాయంగా వచ్చే జీతపురాళ్ళుతప్ప ఇంక ఇతరానికి ఆశపడలే దతను చాలాకాలం. "సొమ్మంతా నిష్కారణంగా సానివాళ్ళకీ, బ్రాందీ సీసాలకీ అయిపోతోంది. ఆఖరికి మిగిలేది ఎవరికీకూడా ఏమీ ఉండదు" అనుకున్నాడు కామేశం. "నేనింత కష్టపడుతూన్నా నాదగ్గర కాణీ లేదుకదా!" అనికూడా అనుకున్నాడు కామేశం. అతనికి చాలామంది పిల్లలు అందులో ఆడపిల్లలు హెచ్చు. వారందరికీ పిల్లలున్నారు. చదువులు చెప్పించవలసిన మొగపిల్లలు ఇంకా ఉన్నారు. పెళ్ళిళ్ళు చేయవలసిన ఆడపిల్లలు ఇంకా ఉన్నారు చదువులు చెప్పించాలి. పెళ్లిళ్లు చేయించాలి. ఇవన్నీ చేయడానికి సొమ్ము కావాలి.

జమీన్దార్ గారి డబ్బు సానులకి పోతోంది. జూదంలో పోతోంది.

"నాకుచూస్తే డబ్బు అవసరంగా ఉంది" అనుకున్నాడు కామేశ.

జమీన్దారెలాగా చెడిపోడం తథ్యం. ఆయన డబ్బంతా ఆ సానులే తినడానికి బదులు తనవంటి సంసారి ఎందుకు తినకూడదనుకున్నాడు కామేశ. వాళ్ళల్లో ఎవరూకూడా జమీన్దార్ కి ఎన్నడూ ఎట్టి సహాయమూ చెయ్యలేదు. తనుచూస్తే, చిన్నతనం నించీ చెమటోడ్చి ఆ జమీందారీలో చాకిరీచేస్తున్నాడాయను. అటువంటప్పుడు జమీన్దారీలో తనేది తిన్నప్పటికీ అది "అన్యాయపుసొమ్ము" అనిపించుకోదు.

ఆ నిశ్చయానికివచ్చేక కామేశ మెల్లమెల్లగా వెలుగు ఉండగానే చక్కబెట్టుకోడం మొదలు

పెట్టేడు. అతను ఎస్టేట్లో, ఇంట్లో, జమీందారు స్వంతవిషయాల్లో ఎరగని దేదీ లేదు. అతనికి మంచి తెలివితేటలుకూడా ఉన్నాయి. త్వరలోనే కొంత డబ్బు వెనక్కి వేసేడు. అంత తొందరగా అలా చేయగలిగినందుకు అతనే ఆశ్చర్యపోయేడు. దాంతో ఆశ హెచ్చింది.

వెంకట్రావు తండ్రి చనిపోయేసరికి కామేశ నలభై వేల రూపాయిల స్థితిపరు డయేడు.

వెంకట్రావు తండ్రి హటాత్తుగా చనిపోయేడు. అతనలా పోయినందుకు కామేశ చాలా విచారించేడు. కబురు వినగానే అతనికళ్ళల్లో నీళ్లు గిర్రున తిరిగేయి. చనిపోయిన జమీన్దార్ని, అతని తండ్రినీ తల్చుకొని చాలా ఏడ్చేడు.

అది అంతటితో అయిపోయింది.

ఆ మర్నాడు అన్ని పరిస్థితులూ పరికించి చూసేడు. తెలివితేటలు ఉపయోగించి ఆట జాగ్రత్తగా ఆడినట్లయితే మరొక పాతిక వేలయినా చేతిలోకి వస్తాయని అంచనా వేసేడు. జమీందారీ ఎస్టేటూ, శేరీభూములు, ఇళ్ళూ వగైరాలన్నీ ఎలాగా అప్పులవాళ్ళ పాలవుతాయి.

బంగారం వెండీ ఇదివరకే అమ్ముడయిపోయింది.

ఇహ మిగిలినవి వజ్రాల నగలు. అవి ఎవరిదగ్గర తాకట్లో ఉన్నాయో అతనికితప్ప ఇంకెవ్వరికీ తెలియదు. తెలియడానికి అవకాశం లేదు.

అవి అతనిదగ్గరే ఉన్నాయి.

ఇంకెవరెవరిదగ్గరో తాకట్టు ఉంచినట్టుగా జమీందార్తో చెప్పేడు. కాని, నిజానికి అవి తన దగ్గరే ఉన్నాయి. ఆ సంగతి పైకి తెలిస్తే అవికూడా అప్పులవాళ్లే అపహరిస్తారు. అందుచేత తెలియజేసి లాభం లేదనుకున్నాడు కామేశ. వాటిని తను చేజిక్కించుకోకుండా, అప్పులవాళ్లకి తెలియకుండా వెంకట్రావుకి ఇవ్వవచ్చునని అతను ఎప్పుడూ అనుకోలేదు. అటువంటి ఆలోచనల్ని అతను దగ్గరికి రానివ్వలేదు.

అందుచేత కామేశ కిక్కురుమనకుండా ఊరుకున్నాడు.

ఈలోపున నరసయ్య వచ్చేడు.

నరసయ్య రాక కామేశకి సుతరామూ కిట్టలేదు.

నరసయ్యని చూడగానే "ఇతను న్యాయమైన మనిషి. ముక్కుకి సూటిగా పోతాడు" అనిపించదు ఎవరికైనా సరే. కామేశానికూడా అలా తోచలేదు. నరసయ్యకూడా ఏదో తడుముకొందికే వచ్చేడని కామేశ అనుకున్నాడు.

అటువంటి దురాలోచనతో గాని దురాశతో గాని నరసయ్య రాలేదు, నిజంగా. అక్కనీ, మేనల్లుణ్ణీ ఏదో ఒకదారికి తీసుకువద్దామనే అతని ఉద్దేశం. ఆ ఉద్దేశాన్ని ఆచరణలో ఎలా పెట్టాలో తెలియలేదతనికి.

కామేశకి కుటుంబ పరిస్థితులన్నీ చక్కగా తెలుసుననీ, కాని పైకేమీ పెగలకుండా ఉన్నాడనీ నరసయ్య గ్రహించేడు. కామేశని ఎలా కదల్చడమా అని ఆలోచించేడు.

కామేశా, నరసయ్యా, ఇద్దరూ గండుపిల్లుల్లాగ కొన్నాళ్లు ఒకర్నొకరు చూసుకున్నారు.

ఎక్కడా దొరకననే ధీమాతో ఉన్నాడు కామేశ.

అతణ్ణి ఎలాగైనా పట్టుకోవాలనే ప్రయత్నంలో ఉన్నాడు నరసయ్య.

జమీందారు కలకత్తాలో ఉండగా అతనికి కామేశ రాసిన ఉత్తరం ఒకటి నరసయ్యకి కాయితాలేవో వెతుకుతూ ఉండగా దొరికింది. కొన్ని వస్తువులేవో ఒకరిదగ్గర తాకట్టు పెట్టినట్టు కామేశ రాసిన దాన్నిబట్టి చూచాయగా తెలుస్తూంది.

ఆ "ఒకరు" తమదగ్గర ఏమీ లేవన్నారు. ఉన్నట్టుగా ఇంట్లో రశీదేమీ కనిపించదు.

ఉత్తరం పట్టుకొని కామేశదగ్గరికి వచ్చేడు నరసయ్య.

అది దొరికిపోయినందుకు కామేశ చాలా చిరాకుపడ్డాడు. దానికోసం తను చాలా వెతికేడు కాని తనకి దొరకలేదు. ఎప్పుడూ అజాగ్రత్తగా ఉండే జమీందారది చించి పారేసి ఉంటాడనుకున్నాడు. చించకుండా ఉన్నందుకు చనిపోయిన మనిషిమీద చాలా విసుక్కొని, దాన్ని వెతి సంపాదించిన నరసయ్యని చాలా తిట్టుకున్నాడు.

ఏమంటావని అడిగేడు నరసయ్య.

వెంకట్రావుని దగా చేస్తున్నందుకు నీమీద క్రిమినల్ కేసు ఎందుకు పెట్టకూడదని అడిగి భయపెట్టేడు.

బెదరింపులకి భయపడడు కామేశ.

ఆ ఉత్తరం తనమీద నేరం మోపడానికి తగినంత ఆధారం కాదని కామేశకి తెలుసు.

అయినప్పటికీ తను కొంతయినా అల్లరిపడవలసి వస్తుంది.

ఎంత నిబ్బరంగాఉన్నా కోర్టు ఎక్కిన తరువాత ఏది ఎలా జరుగుతుందో చెప్పడం కష్టం.

కామేశ కొంతగా ఆలోచించేడు.

ఆలోచించాక, లాభంలో కొంతభాగం వదులుకుందామనే నిశ్చయానికి వచ్చేడు.

నరసయ్యకి పరిస్థితులన్నీ బోధపర్చేడు.

"నగలన్నీ మిగుల్తాయనేవిషయం పైకి తెచ్చినా వెంకట్రావుకి మిగిలేదేదీ ఉండదు. ఈ సొమ్ముకూడా అప్పుల తీర్మానంకింద తప్పక పోతుంది. అందుచేత ఈవిషయం ప్రకటించి ప్రయోజనంలేదు. సొమ్మంతా వెంకట్రావుకే ఇద్దామంటే మూణ్ణిమిషాల్లో అంతా ఎగరగొట్టేస్తాడతను. ఇంగితజ్ఞానం అతనికేమీ లేదు. అందులో ఆ తండ్రికొడుకే అతను. మీరు ఇన్నాళ్ళూ దూరంగా ఉన్నారు కాబట్టి ఏ సంగతీ మీా రెరగరు. అంతగా మీకు వెంకట్రావుని బాగు చేద్దామనేఉంటే అతనికి మీా అమ్మాయిని ఇచ్చినప్పుడు అప్పుడే ఈ సొమ్ము అతనికి ముట్టజెప్పవచ్చును. అలాచేస్తే భేషుగ్గా ఉంటుందని నా అభిప్రాయం"—అని ఈరీతిగా చెప్పేడు నరసయ్యతో కామేశ.

కామేశ చెప్పినదాంట్లో నిజం లేకపోలేదని తోచింది నరసయ్యకి.

నరసయ్యకి డబ్బంటే ఆశ లేకపోలేదని కామేశకి ఆదినుండీ తెలుసు.

దాన్తో ఇద్దరూ బేరానికి దిగేరు.

అది వెంటనే కుదర్లేదు. ఇద్దరూ చాలా లజుగుజులు పడ్డారు. కొన్ని దినాలు ఒకరితో ఒకరు మాట్లాడుకోడం మానేశారు కూడా. కాని, ఆలస్యం అయినట్లయితే ఎవరికీ మంచిది కాదని గ్రహించి చివరికొక సమాధానానికి వచ్చేరు.

చెరిసగం వాటాకి బేరం కుదిరింది.

పాతిక వేలలో చెరిసగం ఇద్దరూ చేజిక్కించుకున్నారు.

జరుగుతూన్నదేమిటో ఏమీ తెలియని వెంకట్రావు మరోలోకంలో ఉన్నాడు.

నరసయ్య రావడంతో వెంకట్రావుకి ఎక్కడలేని ధైర్యమూ వచ్చింది. చాలా నిబ్బరంగా తిరిగేడు. చాలా సంతోషంగా ఉన్నాడు. మేనమామ అవడంచేతనే కాకుండా, ఆపదలో సహాయం చెయ్యడానికి వచ్చినందువల్ల నరసయ్యయందతనికి విపరీతమైన అభిమానం కలిగింది. నరసయ్య తనతో శాంతమ్మనికూడా తీసుకువచ్చేడు. పన్నెండేళ్ళ వయసే అయినా శాంతమ్మకి వయసుకితగని ఊహలున్నాయి. ఆమె వెంకట్రావుని అంతవరకూ ఎప్పుడూ చూడలేదు. బావని చూద్దామనే ఉబలాటంతో పట్టుపట్టి తండ్రివెనకా తల వచ్చింది. ఆ వయసులో ఆడపిల్లలకుండేజ్ఞానంతో అజ్ఞానంతో "వెంకట్రావునితప్ప ఇంకెవర్నీ పెళ్ళిచేసుకోను" అనుకొన్నాదామె.

వెంకట్రావుకి పద్దెనిమిదేళ్లున్నాయి. ఆడదంటే ఏమిటో అతనెరుగును. మరదలు గట్టిదనీ, గడుసుదనీ, కొంత అమాయకత్వం లేకపోలేదనీ, మొత్తానికి మంచి పిల్లే అనీ ఆమెని చూడగానే గ్రహించేడు. ఈడొచ్చేసరికి చాలా అందంగా ఉండే సూచనలన్నీ ఆమెలో ఉన్నాయి. ఆమెకి తనయందున్న అభిమానం తెలుస్తూనే ఉంది. తనకి స్వయం మేనమామకూతురు.

ఇంకేం కావా లనుకున్నాడు వెంకట్రావు. ఈపిల్లని తప్పక పెళ్లాడుతా ననుకున్నాడు. ఆ పిల్లని రోజూ తనవెనక తిప్పుకొనేవాడు. ఆమె అతనికి ఎంత చాకిరీ అయినా చేసేది. చాకిరీచేస్తూ కబుర్లు చెప్పేది. కబుర్లు చెప్తూ నవ్వేది. నవ్వుతూ అతణ్ణి నవ్వించేది.

వెంకట్రావు పాట బాగాపాడతాడు. శాంతమ్మ అతణ్ణి పాడమని బలవంతపెట్టేది. "నాటకాల్లో వాళ్ళ్లాగ ఎంతో బాగా పాడతావు నువ్వు" అంటూ ఉండేది. అలా పొగుడుతూఉంటే వెంకట్రావుకి చెప్పలేనంత గర్వంగా ఆనందంగా ఉండేది. ఒకప్పుడు ఉత్సాహంపట్టలేక ఆమెని ఎత్తుకొని గిర్రున తిప్పేవాడు. వంటరిగా ఉన్నప్పుడల్లా ఆమెని ముద్దులాడేవాడు. అందుకోసం ఆమె అతను వంటరిగా ఉన్నప్పుడల్లా వచ్చేది. అతను ముద్దుపెట్టుకున్నప్పుడు ఏదో తెలియని ఆవేశంతో ఆమె వళ్ళంతా వణికేది. అతనివళ్ళో కూర్చున్నప్పుడల్లా తమ ఇంట్లో పడగ్గదిలో ఉండే రాధాక్రిష్ణుల పటం ఆమె కళ్ళముందు మెరిసేది. బొమ్మలో క్రిష్ణుడిచుట్టూ రాధ చేతులు వేసినట్టు వేద్దామనుకుంటే చేతులు అందేవి కావు ఆమెకి. బొమ్మసంగతి ఓనాడు వెంకట్రావుతో చెప్తే అతను తెగనవ్వి, "నువ్వెన్నటికీ రాధవు కాలేవు" అని వెక్కిరించేడు. వెక్కిరించి ఆమె

చుట్టూ చేతులు వేసేడు. అతనిచేతుల్లో నలిగిపోతూ ఉంటే కలిగిన సుఖంతో ఆమె వివశురాలయిపోయేది. అలా ఆతనివళ్ళో కూర్చోడం తప్పనుకోలేదామె. తనలో యవ్వనం అప్పుడే మొగ్గతొడుగుతోందని ఎరగదామె. అర్థంకాని ఆనందంతో అతణ్ణి కౌగలించుకొనేదామె.

ఒకనాడు చీకటిపడ్డాక వెంకట్రావు మామూలుగా ఇంటికివచ్చి "శాంతా, శాంతా" అని పిల్చేడు.

దీపాల్లేనిచీకట్లో అతని పిలుపుకి ఆ విశాలభవనం మూల్గింది.

చీకట్లో సావిత్రి మరోగదిలోంచి రావడం అతను చూడనేలేదు.

"మరేమోఒచ్చీ, శాంతా, మావయ్యా వెళిపోయేరన్నయ్యా" అన్నాది సావిత్రి వెక్కుతూ వెక్కుతూ.

"ఎక్కడికి వెళ్లేరు?"

"వాళ్ళింటికి వెళ్లిపోయేరన్నయ్యా!"

"మళ్లీ ఎప్పుడొస్తామన్నారు?"

"మరేమోఒచ్చీ, సామానంతా పట్టుకుపోయేరన్నయ్యా! కామేశం తాత, మరేమో ఒచ్చీ, మీ మావయ్య మళ్ళీ రాడులే' అన్నాడన్నయ్యా!"

ఆరోజు ఆకాశాన్ని నల్లటి మేఘం అలుముకొంది. ఇల్లంతా అంధకారంలో మునిగి ఉంది. కిటికీల్లోంచీ గుమ్మాల్లోంచీ ఈదురుగాలి హోరుమని వీస్తోంది. తలుపులన్నీ గాలికి టకటక కొట్టుకొంటున్నాయి. మబ్బు కమ్మినచీకట్లో, గాలి జోరుగా ఉన్న సమయంలో, ఆరినదీపాలతో ఒంటరిగా ఉన్న ఆ సౌధం భయంకరంగా ఉంది. పెనుభూతంలా ఉంది.

వెంకట్రావుని అర్థంకానిఆ వేదన అంధకారంలా కప్పేసింది. ఎంత ఆపుదామనుకున్నా అతని పెదవులు కంపించేయి. విప్పారిన అతని ఎర్రటి కళ్ళని కన్నీరు నింపేసింది. ద్వారబంధం పట్టుకొని కొంతసేపు అలానే నిల్చుండి పోయేడు.

'నాతో చెప్పకుండా వెళిపోయిన మామయ్యా, శాంతమ్మా నాకు మరి కనిపించరు' అనిపించిందతనికి.

మరింక రారు వాళ్లు,

మరింక చూసేవాళ్లు లేరు నన్ను,

అని ఎందుకోగాని తోచింది వెంకట్రావుకి.

అకస్మాత్తుగా అగాధంలో పడినట్టయింది.

అండగా నిల్చున్న కొండ ఎందుకోగాని అకస్మాత్తుగా బుద్ధిమార్చుకొని ఆశ్చర్యంగా, నడుచుకొంటూ పోయింది, ఎక్కడికో.

కొండతోటేవచ్చి కొండవారని పుష్పిస్తున్న లేతమామిడిమొక్క కొండతోటే మాయమయింది.

అగాధంలో అకస్మాత్తుగా పడిన వెంకట్రావు ఆ రాత్రంతా అతిబాధతో కొట్టుకున్నాడు.

ఆ రాత్రి తెల్లవారింది.

అలాగే తెల్లవారడం, రాత్రి రావడం జరిగింది.

ఆలాగే తొమ్మిది నెలలు జరిగేయి.

తొమ్మిదో నెల జరగకుండానే వెంకట్రావు తల్లి అతనితండ్రికోసం పోయింది.

పదో నెలరాగానే వెంకట్రావు ఫకీరయి నడిరోడ్డుమీద నిల్చోవలసి వచ్చింది.

ఈలోపున అనేకమంది అనేకభోగట్టాలు వెంకట్రావు చెవిని వేశారు.

"కామేశా నరసయ్యా కలిసి నీకు చాలా ద్రోహం చేశారుసామ్మీ" అని అనేకమంది అతన్తో అన్నారు. ఆమాట మొదటిసారి విన్నప్పుడు చాలా "షాక్" అయేడు వెంకట్రావు. నమ్మనేలేదామాట మొదట్లో. కాని అన్ని తార్కాణాలు అంతమంది చూపించి చెప్తున్నప్పుడు నమ్మలేకుండా ఉండలేకపోయాడు.

దుఃఖం, భయం, దారిద్ర్యం.

దారిద్ర్యంవల్ల ఆకలి, ఆకలితో ఉండిపోవాలేమోనన్న భయం, తలిదండ్రులు పోయారన్న దుఃఖం, 'నా దుఃఖంలో, నాకొక్కవలసినవాళ్లే నాకు ద్రోహం చేశారే' అన్న పరమకోపం, ఎదురుగా వికృతంగా నిల్చున్న ఘోరమైన దారిద్ర్యం, భయం, కోపం, దుఃఖం, దారిద్ర్యం.

అన్నీ కలిసి వెంకట్రావులో విపరీతమైన మార్పు తెచ్చేయి.

పద్దెనిమిది సంవత్సరాలు నిండినప్రాయం అతన్ది. నిండు యవ్వనంలో ఉన్నాడు.

కాని ఒక్కసారిగా ఒక్కరోజున, ఒక్కక్షణంలో, నిండు యవ్వనంలో ఉండే ఆశలు, నిరాశలు, ఊహలు, కలలు, కోర్కలు అన్నీ అతన్లో అణగారిపోయేయి. అణగార్చుకున్నాడతను.

లోకానికి దయలేదు; దాక్షిణ్యంలేదు; విశ్వాసం లేదు; స్నేహంలేదు; ప్రేమలేదు; అభిమానంలేదు; కనికరంలేదు; కారుణ్యంలేదు; ఇవన్నీ ఉన్నాయని నమ్మి ప్రయోజనంలేదు; మానవలోకం అనే ఈ మార్కెట్టులో ఎవడిజాగ్రత్తమీద వాడుండాలి; ఎవడి లాభం వాడు చూసుకోవాలి; అవతలవాడి లాభనష్టాల్లో కష్టసుఖాల్లో ఇవతలవాడికి సంబంధం లేదు; ఎవడికష్టం వాడు మాన్పుకోవాలి; ఎవడిసుఖం వాడు చూసుకోవాలి; "బహుపరాగ్గా" ఉండాలి; ప్రపంచంలో, ఈ అడివిలో ఏది తాడో ఏది పామో తెలుసుకోడం కష్టం; తరచుగా తాడే పామవుతుంది; పామయి కరుస్తుంది. కరవకుండా కాపాడుకోవాలి; అసరమొస్తే మనమే ముందు కరవాలి;

అనుకొని వెంకట్రావు గుండె రాయి చేసుకున్నాడు.

సిగ్గూ లజ్జా విడిచి పెట్టేశాడు. మొండి కవచం తొడిగేడు. స్వలాభం అనే జండా ఎత్తేడు. జీవితం అనే యుద్ధంలో దిగేడు.

పద్దెనిమిదేళ్ళక్రితం ఎండవేడిలో నడివీధిలో నిల్చొన్న వెంకట్రావిప్పుడొక కంట్రాక్టరు.

వెంకట్రావు మసిపూసి మారేడుకాయ చెయ్యడం నేర్చుకున్నాడు.

అతనంటే అనేకమందికి భయం. అనేకమందికి ద్వేషం.

వెంకట్రావు అలాగే పడిపోయి లేచేడు.

లేస్తూ పడుతూ లేస్తూ వస్తున్నాడు.

పడినా లేచినా మనసుకి పట్టించుకోడం లేదు.

వేసవికాలంలో ఒకరోజు ఉదయం సరిగా ఏడుగంటలకే సుబ్బయ్య ఇంటికి వచ్చేడు వెంకట్రావు.

3

ఆ ఉదయం ఏడుగంటలకి వెంకట్రావుగాగానే సుబ్బయ్య చాలా కంగారుపడ్డాడు.

అతణ్ణి లోనికి తీసుకువెళ్లి ఉన్నకుర్చీలో అతణ్ణి కూర్చోబెట్టి తను కిటికీలో కూర్చున్నాడు సుబ్బయ్య.

సావిత్రి తెచ్చిన కాఫీ తాగుతున్నాడు వెంకట్రావు, ఏదో ఆలోచిస్తూ.

"ఏమిటోయ్, ఇలా వచ్చేవు?" అనడిగేడు సుబ్బయ్య.

"అర్జంటుగా ఓ అయిదువందలు కావాలోయ్" అన్నాడు వెంకట్రావు ఒక్కసారిగా.

"ఆహాఁ!?"

తన వ్యాపారవిషయంగాని మరేవిషయంగాని వెంకట్రావు సుబ్బయ్యతో ఎన్నడూ ప్రస్తావించలేదు. ఆరోజున డబ్బుగురించి ప్రస్తావన తనతో తెచ్చినందుకు సుబ్బయ్య చాలా మురిసిపోయేడు.

ఎందుక్కావాలో అడుగుదామనుకొని, వెంకట్రావుకి కోపం వస్తుందేమోనని అడగడం మానేశాడు.

పాపం! ఎందుకోఒకందుకు కావలసివుంటుంది.

"అందుగురించి నువ్వు నాకొంచెం సాయం చెయ్యాలి" అన్నాడు వెంకట్రావు.

నన్నుకాని ఇమ్మంటాడా ఏమిటి?

నాదగ్గర పదిహేనురూపాయలుతప్ప ఇంకేమీ లేదే!

లేదని ఇప్పుడు ఇతన్తో ఎలా చెప్పడం?

సుబ్బయ్య ఏమంటాడో అని ఎదురుమాడలేదు వెంకట్రావు.

"నీదగ్గిర అయిదువందలుంటాయని రాలేదుస్మా" అన్నాడు కాఫీ గ్లాసు మేజామీద పెడుతూ.

"బతికేన్రా బాబూ" అనుకున్నాడు సుబ్బయ్య.

డబ్బు లేదన్న భోగట్టా బావమరిదికి తెలిసిపోయిందని బాధపడలేదు.

"అవునవును! నీకుమాత్రం తెలీదూ? అంత సొమ్ము నాదగ్గ రెక్కడుంటుంది చెప్పూ"

"అవునూ నీదగ్గర లేదు. కాని నాక్కావాలి" అన్నాడు వెంకట్రావు, మేజామీద గుడ్డ సవిరిస్తూ.

"అయితే ఏంచేద్దాం అంటావు?"

"ఇదిగో చెప్తా"

వెంకట్రావు చుట్టతీసి ముట్టించేడు. ముట్టించేక "గవరయ్యని ఎరుగుదువుకదా?" అన్నాడు.

"ఎరక్కేమీ! ఆయన 'బిల్సు'న్నీ నాదగ్గిరే ఉన్నాయీ" అన్నాడు సుబ్బయ్య.

"వాణ్ణి అయిదువందలడుగు"

అంత సులభంగా అనేశాడు వెంకట్రావు.

"నేనే! ఆయన్ని అయిదువంద లడగడమే!"

సుబ్బయ్య నిర్ఘాంతపోయేడు.

"ఎందుకల్లా బెదురుతావ్? వాణ్ణేం ఖూనీ చెయ్యమనడం లేదే — చేసినా పాపం లేదనుకో — వాణ్ణి అయిదువంద లడగమన్నాను. అంతేనా?"

సుబ్బయ్య కొంచెం తెప్పరిల్లేడు.

"నే నడుగుతే ఆయనిస్తాడా? వట్టిమాట!"

"నాకోసం అని తెలిస్తే అసలే ఇవ్వడు. అందుచేత నువ్వే నీకోసమని అడగాలి" అన్నాడు వెంకట్రావు చుట్టపొగ వదుల్తూ.

"కూరలమనిషి ఉల్లిపాయలైనా అరువివ్వదు కదా నాకు! అటువంటిది అయిదువందలు నాకిస్తాడా ఆయన!"

"అబ్బ! నువ్వెప్పుడూ ఇంతేనోయ్! 'నే నొట్టిచచ్చు పెద్దమ్మనండోయ్' అని నువ్వే అంటూ ఉంటే లేదు. నువ్వు దేవేంద్రుడి"వని పైవాళ్లు నువ్వడిగిందల్లా ఇస్తారా? కొంచెం బిరుసుగా మాట్లాడ్డం నేర్చుకో బావా"

"పోనీ నన్నేదో ఇలా ఉండనిద్దూ"

"ఉండనిచ్చేదేమిటి, ఉంటూనే ఉన్నావు... అయినా ఇప్పుడు నాకు అవసరం వచ్చింది. డబ్బు జరుగురుగా ఉంది ... అందుచేత నీ నంగిరి పింగిరి మాటలు మాని నే చెప్పినట్టు చెయ్యి ... ఏం, ఏమంటావ్?"

'ఏమంటావ్' అని వెంకట్రావు అడుగుతూండగానే కాఫీ గ్లాసులు పట్టుకుపోడానికి సావిత్రి వచ్చింది.

గ్లాసులు మెల్లిగా తీస్తూ అన్న వేసిన ప్రశ్నకి సుబ్బయ్య ఏమంటాడో అని ఎదురుచూస్తోంది.

ఆమె తన జవాబుకోసం అక్కడ నిల్చున్నావని సుబ్బయ్య గమనించేడు.

"ఏమంటావోయ్" అని అడిగేడు వెంకట్రావు మళ్ళీ.

సావిత్రి ఇంకా గదిలోనే ఉంది.

"నన్నేం చెయ్యమంటావో ఏమిటో? మరంతా నువ్వే చెప్పాలి" అన్నాడు సుబ్బయ్య సావిత్రివైపు చూడకుండా.

గ్లాసులు పట్టుకొని గదిలోంచి వెళిపోయింది సావిత్రి.

"ధైర్యంగా నువ్వుంటే నే నేమీ చెప్పనక్కర్లేదు. అంతా నువ్వే చెయ్యగలవ్" అన్నాడు వెంకట్రావు.

సుబ్బయ్య మనసంతా భారంగా ఉన్నాది.

"నన్నేం చెయ్యమంటావో చెప్పు"

"నిన్నేం బ్రహ్మాండం బద్దలుకొట్టమన్లేదోయ్, భగవంతుడా! ఎందుకలా అప్పుడే గుడికెళ్ళే మేకపోతులా భయపడుతున్నావ్"

"నే నేం భయపడ్డం లేదోయ్. కాని, ముందు ఏం చెయ్యాలో చెప్పు"

నిజంగా సుబ్బయ్య మనసు కలతగా ఉంది.

"ఏమీ లేదు!... గవరయ్య ఈమధ్య నీదగ్గిరకి వస్తున్నాడుకదా!"

"ప్రతిరోజూ ఒస్తున్నాడు"

"అవునా మరి... ఈసారి వచ్చినప్పుడు వాణ్ణి కొంచం ఎడంగా తీసుకువెళ్ళి 'ఓయ్ గవరయ్యా! నాకో అయిదు వందలు అర్జంటుగా కావాలి. సాయంకాలంలోపున నువ్వెలాగయినా సదుపాయం చెయ్యాలి' అని సరిగ్గా ఈమాటలే వాడితో అను. సాయంత్రం ఆరోగంటకల్లా సొమ్ము నీచేతుల్లో ఉండకపోతే చెవి కోయించుకుపోతాను"

"అలా అడుగుతే ఇస్తాడంటావా ఆయన?"

వెంకట్రావుకి అమాంతంగా కోపం వచ్చింది.

"ఆయన! ఆయన! ఆయన! ఎందుకలా ఆవెధవని "ఆయ"న్ని చేస్తావ్! ఒట్టి బంట్రోతు వెధవ్వాడు! నాముం దెప్పుడూ వాణ్ణలా 'రిఫర్' చెయ్యకు."

గవరయ్య బంట్రోతు వెధవ కాడే!

పెద్ద కంట్రాక్టరు.

"ఆయన" అంటే తప్పేముంది?

బంట్రోతే అనుకోండి.

"ఆయన" అంటే తప్పా?

ఎవరిగొప్ప వారిదే.

అయినా, నేనో నౌఖరీ వెధవని కాబట్టి అలా అంటాన్నేను.

వెంకట్రావు జమీన్దారు! నాకూ ఇతనికీ హస్తిమశకాంతరం తేడా ఉంది.

నేనైతే "గవరయ్యగారూ" అంటానుగాని, వెంకట్రావలా అంటాడా?!

వెంకట్రావుకి కోపం రావడం సహజమే.

"పోనీలేవోయ్! అలాగే అడుగుతాలే అతగాణ్ణి" అన్నాడు సుబ్బయ్య.

కోపం చల్లార్చుకోందికి, ఆరిపోయిన చుట్టని అంటించేడు వెంకట్రావు.

కొంతసేపు అతను మాట్లాడకపోడం మాసి సుబ్బయ్య ఓ చిన్న ప్రశ్న వేసేడు.

"సొమ్మెందుకని అత నడుగుతే?"

ప్రతి అక్షరం త్రుంచి చెప్పేడు వెంకట్రావు.

"అ, డ, గ, డు."

సుబ్బయ్య కొంచెంసేపు ఊరుకొని మళ్ళీ అడిగేడు.

"సొమ్ము మళ్ళీ ఎప్పుడిస్తావని అడుగుతే?"

"అలాకూడా అడగడు"

వెంకట్రావులో కోపచిహ్నాలు మళ్ళీ కనిపించేయి.

"సరే సరే" అన్నాడు సుబ్బయ్య.

"నే చెప్పినట్టూ చెయ్. చేస్తే డబ్బు వాడు తప్పకుండా ఇస్తాడు... నే వస్తామరి" అంటూ వెంకట్రావు లేచేడు.

కిటికీలోంచి సుబ్బయ్య కిందకి దిగేడు.

సావిత్రి గదిలోనికి వచ్చింది.

"ఏం చెల్లీ, పిల్లలూ వాళ్ళూ కులాసాగా ఉన్నారా?" అని సావిత్రినడిగి, ఆమె జవాబుకోసం ఆగకుండా సుబ్బయ్యవైపుతిరిగి అన్నాడు వెంకట్రావు.

"నే చెప్పింది జ్ఞాపకం ఉంచుకో! డబ్బు నీకే కావాలని అడుగు. నా పేరయినా ఎత్తకు. ఏం?"

"సరే" అన్నాడు సుబ్బయ్య.

"అయితే, సాయంత్రం మళ్ళీ వస్తా" అంటూ తొందరగా వెళిపోయేడు వెంకట్రావు.

అతను వెళ్ళేక సుబ్బయ్యా సావిత్రీ ఓ రెండు నిమిషాలు అలానే నిల్చున్నారు.

"రాకరాక వచ్చేడు మా అన్నయ్య" అన్నాది సావిత్రి ఎవరితోనో అన్నట్టుగా.

రాకరాక మా అన్నయ్యలాంటి ఘనమైనవ్యక్తి వస్తే అతను చెప్పినదేదో చెయ్యక అడ్డు ప్రశ్నలు వేసి అతణ్ణి చిరాకుపెడతారా, అని ఆమె అభిప్రాయం.

ఆమె ఉద్దేశం సుబ్బయ్య గ్రహింపకపోలేదు.

"అవును. పాపం, అతనికి ఊపిరి తిరక్కుండా పన్లు"

అనేశాడు పైకి.

సావిత్రి మరోగదిలోకి పోయింది.

వెంకట్రావు వీధివైపుకి వచ్చేడు.

వెంకట్రావువచ్చి "ఇలా చెయ్యి, అలా అడుగు" అంటే తల ఊపేశాడేగాని ఆ ఉదయం అంతా సుబ్బయ్య గాభరాగా ఉన్నాడు.

చేతిలో సొమ్ము లేకపోయినా ఎలాగో ఓలాగ కాలక్షేపం చెయ్యడమేగాని ఎవర్నయినా నోరు విడిచి అడగడం సుబ్బయ్యకి అలవాటు లేదు.

నిజంగా తనకే అవసరం ఉన్నట్లయితే గవరయ్యని అడుగుదామనే ఆలోచనైనా అతనికి తట్టకపోను. తట్టినా, గవరయ్యని అడుగుదామనే నిశ్చయానికి రాలేకపోను.

వెంకట్రావుకోసం అడగదల్చుకున్నాడు.

అడుగుతానని మాట అనేశాడు.

మాట అనేశానేగాని ఆ గవరయ్యని అడగ్గలనా?

వెంకట్రావుకోసం అని చెప్తే గవరయ్య అసలే ఇవ్వట్ట!

సొమ్ము నాకే కావాలని అబద్ధం ఆడాలి!

ఎలాగ?

ఆందోళనతో సుబ్బయ్య కారోజు ఆఫీసుకి వెళ్ళేముందు ఆకలి వెయ్యలేదు. కొంచెం మజ్జిగా అన్నంమాత్రం తిన్నాడు.

ఆఫీసుకి నడుస్తూ ఆలోచిస్తూనే ఉన్నాడు.

పాపం! వెంకట్రావుకి సొమ్ము ఎంత జరురుగా ఉందో ఏమిటో!

లేకపోతే అంత పొద్దుటే అలా వస్తాడా?

దేహీ అని అడుగుతాడా?

ఎంతటివాడికి ఎంత గతి పట్టింది!

వాళ్ళనాయనా, తాతా ఎంత గొప్పగా, ఎంత దర్జాగా బ్రతికేరు!

ఏ కాలానికి ఏదెలా జరుగుతుందో ఎవడు చెప్పగలడు!

ఈరోజు నేను అయిదువంద లడగబోతానని నిన్న అనుకున్నానా?

నేను అడగబోతున్నానని గవరయ్య అనుకుంటాడా?

గవరయ్య ఇవాళ వచ్చినప్పుడు...

వస్తాడని నిర్ధారణ ఏముంది?

గవరయ్య ఈరోజు రాకపోవచ్చు.

అయ్యో! గవరయ్య ఇవాళ రాకపోతే ఎలా?

వెంకట్రావు సాయంకాలం గంపెడాశతో వస్తాడే!

గవరయ్య రావాలి, దేవా, రావాలి!

అనుకొంటూ, తొందరగా, మెల్లగా, తొందరగా నడుస్తూ ఆఫీసుకి వెళ్ళేడు సుబ్బయ్య.

ఆఫీసులో కూర్చున్నాడేగాని, ఆఫీసుపనిమీద అతని దృష్టి లేదు.

మాటిమాటికీ గేటువైపు చూస్తున్నాడు.

రోజూ సరిగ్గా పన్నెండుగంటలయేసరికల్లా గవరయ్య తన ఎర్రకార్లో కూర్చొని రావడం, ఆఫీసులో అందర్నీ పలకరించడం, హెడ్ గుమాస్తాతో లోకాభిరామాయణం చెప్పడం, తన 'బిల్స్' గురించి ముచ్చటించడం, తరువాత అందరితో చెప్పి వెళ్లిపోడం మామూలు.

ఆఫిసులో కూర్చొని గేటువైపూ, గడియారం వైపూ చూస్తున్నాడు సుబ్బయ్య.

పదకొండు గంటలయింది.

పావయింది. అర్ధయింది.

ముప్పావయింది.

ఒకటీ, రెండు, మూడూ...

వరసగా పదిహేన్నిమిషాలు పరుగున పోయేయి.

ఠంగ్. ఠంగ్. ఠంగ్...

వరసగా పన్నెండు గంటలు.

వచ్చేసమయం, గవరయ్య వచ్చేసమయం వస్తోంది

సుబ్బయ్య వళ్లు వేడెక్కుతోంది.

పన్నెండు దాటి అయిదునిమిషాలయింది.

ఆఫీసుగేటుదగ్గిర జర్రుమని చప్పుడు అయి ఆగింది.

ఆగిన కొన్ని సెకెండ్లలో, కారు తలుపు టక్కున వేసిన కొన్ని సెకెండ్లలో.

"నమస్కారాలండోయ్"

అంటూ ఆఫీసు గదిలోకి వచ్చేడు.

గవరయ్య!!

"రాజా వేడాలి వాచ్చే సభకూ"

అన్నట్టుగా ఆఫీసుకి వచ్చేడు గవరయ్య.

గవరయ్య చాలా గంభీరంగా ఉంటాడు. అతని వయసు నలభై దాటింది. మనిషి చాలా ఎర్రగా ఉంటాడు. అతని తలకి చుట్టూ జుత్తు ఉంటుంది. మధ్యది నున్నటి బట్టతల. నల్లగా చాలా నల్లగా దట్టంగా ఉండే మీసం అతన్ది. తళతళలాడే బంగారపు "ఫ్రేం" కళ్ళద్దాలు పెట్టుకుంటాడు. రాగి చెంబుకి మీసాలూ, కళ్లజోడూ పెట్టినట్లుంటుంది అతని ముఖం. చాలా వెడల్పయిన మనిషతను. ఎద్దు మూపుల్లాంటి మూపులు అతనివి. అతను చాలా పొడవుగా ఉంటాడు. చాలా బలంగా ఉంటాడు. అతను చాలా హెచ్చుగా నవ్వుతూ ఉంటాడు. ఆ నవ్వు ఒకప్పుడు మేఘం గర్జించినట్లుంటుంది. మరొకప్పుడు గాడిద ఓండ్రపెట్టినట్లుంటుంది. ఇంకొకప్పుడు కోతి కిచకిచలాడినట్లు అనిపిస్తుంది. ఏరీతిగా నవ్వినా కూడా, రాగిచెంబులా ఉండే అతని ముఖం బాగా తోమిన రాగిచెంబులా ఇంకా ఎర్రబడుతుంది. అతను అందరితోనూ చనవుగా మాట్లాడగలడు. చాలా సరదాగా ఉండగలడు. అవసరంవస్తే అతి భయంకరుడవగలడు.

మొత్తానికి, గవరయ్య చాలా గంభీరంగా ఉంటాడు. చిన్నతనంలో చాలా బీదగా ఉండేవాడు గవరయ్య. అతని తండ్రి రంగూన్‌పోయి మరి తిరిగి రాలేదు. తల్లి గంగమ్మ అతణ్ణి పోషించుకొంటూ వచ్చింది. ఆమె వ్యభిచరించి డబ్బు గణించిందని అనేవారు. ఏరీతిగా గడించినా, గడన మాత్రం చాలా తక్కువ. తక్కువయినా, కొడుక్కి ఏలోటూ రానివ్వకూడదని గంగమ్మ అనుకొనేది. ఆమె చాలా కష్టపడి కొడుకుని చదివించింది. కాని గవరయ్యకి చదువు సరిగా అబ్బలేదు. పదిహేనో యేట అతను 'ఫస్టుఫారం'లో ప్రవేశించేడు. ఆయేడే రామయ్యమ్మనే పదేళ్ళపిల్లని తెచ్చి కొడుక్కి ఇచ్చి ముచ్చటగా పెళ్ళిచేసింది గంగమ్మ. పదేళ్ళప్పుడు కూడా రామయ్యమ్మ ముత్యంలా మెరిసిపోయేది. "ఎవరమ్మా ఆపిల్ల?" అని ఎంతోమంది ఆమెని చూడగానే అడిగేవారు. కోడల్ని చూసి గంగమ్మ ఎంత మురిసిపోయేదో గవరయ్యకూడా అంత మురిసిపోయేవాడు. పెళ్ళయినవెంటనే తన ఇంటికి కోడల్ని తీసుకు వచ్చింది గంగమ్మ.

గవరయ్య మెల్లిగా నాలుగోఫారంలోకి వచ్చేసరికి అతనికి పంథొమ్మిదోసంవత్సరం వచ్చింది. రామయ్యమ్మకి ఈడువచ్చింది. ఇద్దరికీ పునస్సంధానం

జరిగింది. పెళ్ళాం అనే మనిషి అంత సుఖం ఇవ్వగలదని గవరయ్య అంతకుముందు అనుకోలేదు. భార్యతో గదిలో ఉన్నప్పుడు స్వర్గంలో ఉన్నట్టే అనిపించేదతనికి. ఆమెయందు అనురాగం, అదివరకన్నా వెయిరెట్లు హెచ్చయిందతనికి. వీలయినప్పుడల్లా ఆమెతో గదిలోనే ఉండేవాడతను. ఆరోజుల్లో కూడా అతను చాలా మోటుగా ఉండేవాడు. రామయ్యమ్మని గాఢంగా ప్రేమించి, మోటుగా లాలించి, అమితమైన ఆనందాన్ని పొందేవాడతను.

అంతా బాగానే ఉంటూఉండగా, ఆమెకి ఇంకా బతకాలనే ఉంటూ ఉండగా గంగమ్మ చనిపోయింది. గవరయ్య చాలా దుఃఖించేడు. ఆడదాన్లా ఏడ్చేడు తల్లికోసం.

గంగమ్మ చనిపోయింది.

గవరయ్య గంగలో పడ్డట్టు అయేడు.

అంతవరకూ సాఫీగా వెళ్తూన్న అతని జీవితం ఒడిదుడుకుల్లో పడ్డాది.

ఇంట్లో చూస్తే కాణీ లేదు. చేతిలో చూస్తే అంతకన్న హెచ్చు లేదు. చదువు చూస్తే అబ్బలేదు.

నౌఖరీ చూసుకోడమో, కిల్లీ దుకాణం పెట్టుకోడమో చెయ్యాలనుకున్నాడు గవరయ్య.

గవరయ్యకి నూకరాజనే పేరు గల ప్రాణస్నేహితుడు ఉండేవాడు.

నూకరాజు మూడో ఫారంవరకూ చదివేక, చదువుకి స్వస్తి చెప్పి తాలూకా ఆఫీసులో బంట్రోతుగా ప్రవేశించేడు. నూకరాజూ గవరయ్యా చిన్నప్పటి నుంచీ స్నేహితులు. వాళ్ళ ఇళ్ళుకూడా అట్టే దూరంలో లేవు. వయసులో గవరయ్యకన్న నూకరాజు పెద్ద. గవరయ్యకంటె గడుసువాడూ, లోకజ్ఞానం ఉన్నవాడూ కూడా. గవరయ్య ఎద్దు మొద్దులా ఉండేవాడు. ప్రపంచంలో దేనిగురించీకూడా ఆరోజుల్లో అతనికి బాగా తెలియదు. "నూకరాజు నాలాకాదు. తెలివైనవాడు, బతక నేర్చినవాడు" అనుకొనేవాడు గవరయ్య.

నూకరాజు ఒరోజు గవరయ్యఇంటికి వచ్చి "ఒరే అబ్బాయ్! మా ఆఫీసులో అటెండరు పని ఖాళీగా ఉంది. నువ్వొస్తావా?" అని గవరయ్యని అడిగేడు.

"ఖాళీగా ఉండొచ్చుగాని ఆ ఉద్యోగం నాకెవడిస్తాడ్రా!" అన్నాడు గవరయ్య.

"నేనున్నానుగదట్రా. ముందు నువ్వు కాయితం పెట్టు. మిగతాదంతా నే చూస్తా" అని ఆసరా ఇచ్చేడు నూకరాజు.

గవరయ్య దరఖాస్తు పెట్టేడు.

అటెండరు ఉద్యోగం అనుకోకుండా వచ్చింది.

వచ్చినరోజున గవరయ్య బ్రహ్మానందభరితుడయ్యేడు.

నూకరాజుని కౌగలించుకున్నాడు.

తనవల్లనే కార్యం జరిగినందుకు నూకరాజు గర్వంతో పొంగేడు.

గవరయ్య ఉద్యోగంలో ప్రవేశించేడు.

బంట్రోతుపని అట్టే కష్టమనిపించలేదు గవరయ్యకి.

అందులోనూ తాశిల్దారు ఆఫీసులో అందరికన్నా మంచివాడవడంచేత గవరయ్యకి ఇబ్బందేమీ లేకపోయింది.

అప్పటి తాశిల్దారు నలభైయేళ్ళ వయసువాడు. అయినా, కుర్రవాళ్ళా అవుపించేవాడు. జలాకీగా, హుషార్‌గా ఉంటూ, సరదాగా మాట్లాడేవాడు. నౌకర్లయందూ, గుమాస్తాలయందూ దయగలిగి ఉండేవాడు. లంచాలు పుచ్చుకోడం అంటే అతనికి కిట్టేది కాదు. అతనియందు గవరయ్యకి చాలా గౌరవం ఉండేది.

ఒరోజు తాశిల్దారు వెనకాతల కాయితాలు పట్టుకొని మరోక ఆఫీసుకి గవరయ్య వెళ్ళవలసి వచ్చింది. ఆ దార్లోనే ఉంది గవరయ్య ఇల్లు.

"అదే బాబు మా ఇల్లు" అని తాశిల్దార్‌కి గవరయ్య గొప్పగా తన ఇల్లు చూపించేడు.

"ఏదీ! అదేనా?" అనడిగేడు తాశిల్దారు అటువైపు చూసి.

"చిత్తం" అన్నాడు గవరయ్య ముసిముసిగా నవ్వుతూ.

గవరయ్య ముసిముసిగా నవ్వడానికి కారణం, ఆ సమయానికి తల దువ్వుకొంటూ రామయ్యమ్మ కిటికీదగ్గరకి రావడం.

"బావుందిరా! పెంకుటిల్లేనే!" అన్నాడు తాశిల్దారు.

అతనలా అన్నందుకు చాలా గొప్పపడిపోయేడు గవరయ్య.

"ఏదో బాబు. మా అమ్మ కష్టపడి కట్టించింది" అన్నాడు

"ఆహా!" అన్నాడు తాశిల్దారు.

"అవునండి మా అమ్మే కట్టించిందండి" అన్నాడు గవరయ్య మళ్లీను.

"అయితే ఆ కిటికీదగ్గర పిల్ల నీ చెల్లెలుట్రా?" అని అడిగేడు తాశిల్దారు.

"కాదండి, నా ఆడమనిషండి అది" అన్నాడు గవరయ్య సిగ్గుతో.

"చక్కటి చుక్కని సంపాదించేవురా" అన్నాడు తాశిల్దారు.

తాశిల్దారలా అన్నందుకు గవరయ్య చాలా మురిసిపోయేడు.

ఆరోజు రాత్రి రామయ్యమ్మకి మల్లెపువ్వులు కొని తెచ్చేడు.

ఆరోజునే అందిన జీతం ఆమె చేతిలో పోసేడు.

సరదాతో ఉద్యోగం చేసేడు గవరయ్య.

సాధారణంగా తాశిల్దారు ఎక్కడకో అక్కడకి తిరుగుతూ ఉండేవాడు. అతన్తో నూకరాజు సాధారణంగా వెళ్ళేవాడు. తాశిల్దారు లేనప్పుడు గుమాస్తాలు పడుక్కునేవారు. అటువంటప్పుడు నూకరాజుకి ఆట్టే పని ఉండేది కాదు.

తాశిల్దారు ఓరోజు మధ్యాహ్నం ఆఫీసులో లేడు. గవరయ్యకి ఆరోజు మధ్యాహ్నం ఎందుకో గాని బాగా ఆకలిగా ఉంది. "బాబూ ఇంటికిపోయి భోంచేసివస్తా" అని హెడ్ క్లార్కుని అడుగుతే అతను "పొద్దు టెందుకు చెయ్యలేద"ని విసుక్కుని చివరకి "సరే పోయిరా వేగిరం" అన్నాడు.

తొందరగా నడుచుకొంటూ ఇంటికి వచ్చేడు గవరయ్య.

ఇంటికి వచ్చిన గవరయ్య ఇంటికి రాగానే చాలా ఘోరమైన దృశ్యం చూసేడు.

రామయ్యమ్మ అతణ్ణి చూసి కెవ్వన కేక వేసింది.

భయంతో వికృతంగా మారిన ముఖంతో తాశిల్దారుకూడా మంచంమీంచి లేచేడు.

గవరయ్య ఒళ్లు ఆ దృశ్యం చూడగానే నీరయిపోయింది; గడ్డకట్టి రాయిగా మారిపోయింది; అగ్నిలో దగ్ధమైపోయింది; ఊపిరాడక కొట్టుకుపోయింది.

గవరయ్యకి వంటిమీద తెలివిలేదు.

వెర్రిగా ఎక్కడకో నడుచుకొంటూ పోయేడు.

స్మారకం వచ్చేక సముద్రతీరాన్ని కూర్చున్నానని తెలుసుకున్నాడు.

అప్పటికి రాత్రి ఏడుగంటలు దాటింది. నల్లగా ఉన్న ఆకాశంలోకి తెల్లగా ఉండే చంద్రుడు రాలేదు. నీలిసముద్రం నీలిరాత్రిలో నీడనీడగా కన్పిస్తూ ఏకరోదన చేస్తోంది భయంకరంగా. మధ్య మధ్య పెద్దపెద్ద కెరటాలు ఫెడేల్‌మని విరిగి, దభేల్ గుభేల్‌మని పడుతున్నాయి.

తీరాన్న కూర్చొన్న వారంతా ఇళ్ళకి పోతున్నారు.

కెరటాలు ముందుకి వస్తున్నాయి. విరిగిపడి ముందుకివచ్చి వెనక్కిపోతున్నాయి.

"చంపేస్తాను. చంపేస్తాను. చంపేస్తాను"

అని తనలో తను గొణుక్కుంటున్నాడు గవరయ్య.

"బాకుతో పొడిచేస్తాను. పొడుస్తాను. పొడుస్తాను"

గవరయ్య భుజంమీద ఎవరో చెయ్యి వేసేరు.

తుళ్ళిపడ్డాడు గవరయ్య.

"ఎందుకలా భయపడతావ్? నేనూ నూకరాజుని" అన్నాడు నూకరాజు ఇసుకలో చతికిలబడుతూ.

గవరయ్య మాట్లాడలేదు.

"కాని, ఇదేమిట్రా గవరయ్యా! ఆఫీసుకి రాలేదు. ఇంటిదగ్గర లేవు. ఇక్కడకొచ్చి ఇలా కూర్చున్నావేమిటి? ఏమిటొచ్చింది? ఏమిటి కథ? నీవాటం చూస్తే నౌఖరీ అక్కర్లేనట్టుంది!" అన్నాడు నూకరాజు.

నవ్వాలా, ఏడవాలా, కోపం తెచ్చుకోవాలా?

గవరయ్య జవాబు చెప్పదల్చుకోలేదు.

కోపం తెచ్చుకోవాలా? ఏడవాలా? నవ్వాలా?

గవరయ్య అసలు మాట్లాడదల్చుకోలేదు.

కాని, మరో పావుగంటకల్లా, జరిగినదేమిటో అతనిచేతనే చెప్పించి తెలుసుకున్నాడు నూకరాజు.

"వెళ్తూనే దాన్ని నరికేస్తాను" అన్నాడు గవరయ్య.

నూకరాజు నవ్వేడు.

"నవ్వేవంటే చూసుకో" అంటూ పిడికిళ్ళు బిగించేడు గవరయ్య.

"ఆగరా, బాబూ, ఆగు! ఒక్క క్షణం ఆలోచించు. ఆ లంజకోసం మన బ్రతుకులు పాడుచేసుకుంటామా? ఇదిపోతే దీని బాబులాంటిది మరొకర్తె వస్తుంది. నే చెప్పినట్టూ చెయ్" అన్నాడు నూకరాజు గవరయ్య కోపాన్ని లక్ష్యపెట్టకుండా.

అన్నాక మరో అరగంటకల్లా తన సలహా గవరయ్య వినేట్టు చేసేడు నూకరాజు.

రాత్రి తొమ్మిదిగంటలకి గవరయ్య తిన్నగా తాశిల్దార్ ఇంటికి వెళ్ళేడు.

తాశిల్దారు ఇంట్లోనే ఉన్నాడు.

పెద్దగొంతుకతో అతణ్ణి బండ బూతులు తిట్టడం ప్రారంభించేడు గవరయ్య వీధిలో నిల్చొని.

కేకలు విని వీధిలోకి వచ్చేడు తాశిల్దారు.

వీధిలో చాలామంది మనుష్యులున్నారు.

తాశిల్దార్ రాగానే గభిమని అతని చొక్కా పట్టుకున్నాడు గవరయ్య.

"ఇప్పుడెక్కడికి పోతావ్రా! లంజకొడకా" అంటూ సాగించేడు.

తాశిల్దార్‌కి అయోమయంగానూ భయంగానూ ఉంది. చుట్టూ ఉన్న జనం ఇద్దర్నీ విడదీయబోయేరు. కాని గవరయ్య పట్టు విడవలేదు. తాశిల్దారు పెనగులాడుతున్నాడు.

"ఎందు కెందుకు?" అని కొంతమంది గాభరాతో కేకలువేసి అడిగేరు.

"ఎందుకా? రేపొద్దున్న పేస్ట్రీటు కచేరీకి రండి. అక్కడ చెప్తాను" అంటూ గవరయ్య గట్టిగా అరిచేడు.

ఇంతలో ఎక్కణ్ణించో కాని తొందర తొందరగా వచ్చేడు నూకరాజు.

వస్తూనే గవరయ్యని ఓ పక్కకీ, తాశిల్దార్ని ఇంకోపక్కకీ విడదీసి తోసేసేడు.

మెరుపులాగ తొందరగా ఇంట్లోకి పోయేడు తాశిల్దారు.

"తాగుబోతు లంజకొడకా! పెద్దవాళ్ళింటి దగ్గిరా అల్లరి? పద పోలీస్టేషన్కి" అని కేకలువేసి గవరయ్యని గొరగొర ఈడ్చుకు పోయేడు నూకరాజు.

వీధిలో చుట్టూ చేరిన వాళ్ళలో చాలామంది "ఎవరో తాగుబోతు వెధవ!" అనుకున్నారు.

చాలామంది అలా అనుకోలేదుకూడా.

మరొక అరగంటకి నూకరాజు తిరిగివచ్చి తాశిల్దార్‌తో మంతనాలాడేడు రహస్యంగా.

"నేనుండగా తిరిగి మీ కాభయం ఎన్నటికీ రాదు" అని తాశిల్దార్‌కి హామీ ఇచ్చేడు.

ఆరీతిగా అతను హామీ ఇచ్చినతరువాత ఇద్దరూ కలిసి నల్లమందు షావుకారింటికివెళ్ళి నాలుగు వందల రూపాయిలు తెచ్చేరు.

ఆరాత్రే నూకరాజు వెళ్ళి గవరయ్యచేతిలో రెండువందలు పోసేడు.

"చూసేవా మరి? అన్నట్టుగా చేశానా లేదా? ఇప్పుడేమంటావ్?" అన్నాడు నూకరాజు సగర్వంగా.

అన్ని సంవత్సరాలూ మందంగా మొద్దుగా ఉన్న గవరయ్య మెదడు ఒక్కసారిగా పదునెక్కింది.

"ఇంతేనా?" అని అడిగేడు.

"ఏమీ! ఎంతున్నాది?"

"రెండువందలు"

"అవును అంతే" అన్నాడు నూకరాజు.

"వాణ్ణి వెళ్ళి అడగనా?" అన్నాడు గవరయ్య నవ్వుతూ.

నవ్విన నవ్వు వెటకారంగా, వికృతంగా, అమానుషంగా ఉంది.

నూకరాజు నిర్ఘాంతపోయేడు.

"ఇదివరకు వెర్రిగవరయ్య కాడు వీడు. వీడు కొత్త గవరయ్య" అన్నాడు గవరయ్య.

మిగతా రెండు వందలూకూడా అతని చేతిలోకి వచ్చేయి.

తరువాత—

నూకరాజు ఆరాత్రి తలవంచుకొని ఇంటికి పోయేడు.

ఆరాత్రే తల మొత్తుకొంటూ రామయ్యమ్మ పుట్టింటికి పోయింది.

నాల్గవనాటి ఉదయం తాశిల్దార్ చేతులోంచి మరొక నాల్గు వందలు గవరయ్య ఇంట్లోకి వచ్చేయి.

నాల్గవనాటి రాత్రే తాశిల్దారు ఉరిపోసుకొని పరలోకానికి పోయేడు.

అది.!

లక్షలమీద వ్యాపారం చేస్తూన్న గవరయ్యకి ఆదిలో మదుపుకి సొమ్ము ఆరీతిగా వచ్చింది.

మొద్దుగా ఉండి వుండి ఒక్కసారిగా పదునెక్కిన అతని మెదడు కత్తి పదున్తో పనిచేస్తోంది అప్పటినుంచీ.

సాధారణంగా కత్తికి కనికరం తక్కువ!

ఆ దినం మధ్యాహ్నం పన్నెండు గంటల అయిదు నిమిషాలసమయంలో హెడ్ క్లార్కుతో చిరునవ్వు నవ్వుతూ మాట్లాడుతూన్న గవరయ్యని చూస్తూంటే సుబ్బయ్యకి భయం కలిగింది. కొంచెం చలితో వణికేడు.

ఈయన్ని సొమ్మెలా అడగడం?

మరొక పదినిమిషాలుపోయాక గవరయ్య కుర్చీలోంచి లేచేడు.

వెళిపోతాడా ఏమిటి చెప్మా?

లేదు. లేదు. ఇలా వస్తున్నాడు.

"ఏమండోయ్, సుబ్బయ్యగారూ! ఎంతవరకూ తీసుకొచ్చేరు మమ్మల్ని?"

"ఇదిగో, ఇదిగో, కూర్చోండి"

"క్షమించాలి. ఇవాళ ఓ అర్జంటు పని వుంది ......మళ్ళీ వస్తా...కాని మా 'బిల్సు' కొంచెం వేగిరం తెములుద్దురూ!"

"దానికేముందండీ...నాలుగైదురోజుల్లో..."

"అయిపోతుందికదా?"

"ఓ!"

"మరయితే నే సెలవు తీసుకొని వస్తా. మళ్ళీ కలుద్దాం"

అని తన నల్లటి మీసాల్లోంచి ఎర్రగా నవ్వుతూ వెళ్ళేడు గవరయ్య.

వెళ్తున్నాడు! వెళిపోతున్నాడు!

ఒక్కసారి కళ్ళు మూసుకొని, ఊపిరి బాగా పీల్చి కుర్చీలోంచి లేచీ వరాండాలోకి త్వరగా వెళ్ళేడు సుబ్బయ్య.

"గవరయ్యగారూ! గవరయ్యగారూ!"

మెట్లు దిగుతూన్న గవరయ్య టక్కుమని ఆగేడు.

"ఏం సుబ్బయ్యగారూ?"అన్నాడు గవరయ్య. ఏమిటి రాబోతోందో తెలిసినవాడిలాగ ముఖం పెట్టేడు. వెంకట్రావుని దృష్టిలో ఉంచుకున్నాడు సుబ్బయ్య. వెంకట్రావు చెప్పినమాటలు జ్ఞప్తికి తెచ్చుకున్నాడు. అతని నుదుటిమీద దట్టంగా పట్టిన చెమట అతనికి ఎంత గాభరాగా ఉన్నదీ తెలియజేస్తోంది.

"నాకో అయిదువందలు అర్జంటుగా కావాలి గవరయ్యగారూ ? మీ రెలాగైనా సరే సాయంకాలంలోపున సదుపాయంచేసి సహాయంచెయ్యాలి."

హమ్మయ్య! అడిగేశాను! నాపని పూర్తయింది! ఇంక అతనేమన్నా సరే.

ఒక్కక్షణమే చూసేడు గవరయ్య తీక్ష్ణంగా. కొంచెం నవ్వేడు.

సుబ్బయ్యగుండెలు దడదడ దడాదడా కొట్టుకున్నాయి.

గవరయ్య నవ్వేడు.

"దానికేముందండీ. సాయంకాలం ఇంటికి పంపించనా?"

సుబ్బయ్య గుండెలుఆగి తిరిగి కొట్టుకున్నాయి.

"సరే సరే...చాలా... నేను...చాలా థాంక్సు గవరయ్యగారూ!"

"మరి నే వస్తా."

"చిత్తం" అన్నాడు సుబ్బయ్య.

గవరయ్య మెట్లు దిగేడు. డ్రైవరు కారు తలుపు తెరిచేడు.

గవరయ్య కార్లో కూర్చొని మెత్తటి దిండ్లకి చేర్లబడ్డాడు.

కారు కదిలింది.

నిజంగా జరిగింది! నిజంగా జరిగిందా?

జరిగినది నిజం! జరిగినది నిజమేనా?

సుబ్బయ్య సంతోషానికి మేర లేదు.

సుబ్బయ్య ఆశ్చర్యానికి మేర లేదు.

ఎలా జరిగింది ?

వెంకట్రావు చెప్పినట్టుగా జరిగింది.

వెంకట్రావు చాలా తెలివైనవాడు.

నిజంగా చాలా తెలివైనవాడు.

సుబ్బయ్య చుట్టూ చూసేడు, ఎవర్నయినా కాఫీకి తీసుకు వెళ్దామని.

ఎవరూ లేరు, కొంచెం దూరంలో ఆఫీసు ప్యూన్ వెంకన్న తప్ప.

సుబ్బయ్య ఒంటరిగా కాఫీకోసం "క్యేంటీన్"కి పోయేడు.

సాయంకాలం ఎంత వేగిరం ఇంటికి వెళ్దామా అనే ఆత్రతతో జోరుగా, తొందరగా నడిచేడు సుబ్బయ్య.

.. తోడివాళ్లకంటె ముందుగా నడిచేడు.

ఇంటికీ ఆఫీసుకీ ఉన్న దూరం దగ్గరవుతూన్న కొద్దీ అతని ఆత్రత జాస్తీ అవుతోంది.

వడివడిగా వెళ్ళేడు.

గుమ్మంలో కమల నిల్చొనుంది.

"ఏమే కమలా! నాకోసం ఎవరైనా వచ్చేరా????"

"లేదు, నాన్నా!"

"ఎవరూ రాలేదా?—!

"లేదు. నాన్నా"

"మావయ్యా రాలేదా"

"లేదు నాన్నా......అన్నట్టు మర్చిపోయేను. ఇందాట్లా ఎవడో వచ్చేడు నాన్నా!!"

"ఎవరే, ఎవరు?????!!

"అదుగో, అతనే నాన్నా" అంటూ చూపించింది కమల.

లావుగా, పొట్టిగా, బుగ్గమీసాల్తో, కారు నలుపుతో, సూది ముక్కుతో యాభయ్యేళ్ళ మనిషి వచ్చి సుబ్బయ్యనిచూసి కాస్త సందేహిస్తూ నిల్చున్నాడు.

"ఇదుగో నోయ్! మానాన్న!" అన్నాది కమల అతన్తో.

"మీరేనాండి, సుబ్బయ్యగారు?" అని అడిగేడతను.

"ఆ. ఆ! నేనే! నేనే! ఏంకావాలి మీకు???!!!

"గవరయ్య పంపించేడండి"

"ఆహా! ఆహా! లోనికి రా! రా!" అంటూ ఇంట్లోకి దారి తీసేడు సుబ్బయ్య.

గవరయ్య పంపిన మనిషి నడవలోకి వచ్చేక జేబులోంచి కరెన్సీ నోట్లు తీసేడు.

"ఇవి తమరికి ఇమ్మన్నాడండి గవరయ్య"

కంగారు పడుతూ నోట్లు పుచ్చుకున్నాడు సుబ్బయ్య.

"ఆహాఁ! ఆహాఁ! సరే! సరే!"

కంగారుపడుతూనే నోట్లు లెక్క పెట్టబోయేడు సుబ్బయ్య.

"లెక్క సరిగ్గానే ఉందండి. అయిదువందలు" అన్నాడు నోట్లు తెచ్చిన మనిషి.

అతనిముందే లెక్కపెట్టడం తప్పు!

ఏమనుకుంటున్నాడో ఏమిటో!

సుబ్బయ్య భయపడ్డాడు.

"ఏం బావా! నే చెప్పలేదూ వాడివ్వకపోడని" అని నవ్వుతూ నడవలోకి వచ్చేడు వెంకట్రావు, సమయానికి.

వెంకట్రావు రాగానే పట్టరాని గర్వంతో అతనిచేతికి సొమ్మిచ్చేడు సుబ్బయ్య.

"బాబూ, దండాలండి" అన్నాడు గవరయ్య పంపిన మనిషి వెంకట్రావునిచూసి.

"ఏంరా పోతన్నా! కులాసాగా ఉన్నావా?" అని అతణ్ణి పలకరించేడు వెంకట్రావు.

"మీ దయవల్ల నింపాదిగానే ఉన్నాను" అన్నాడతను.

"ఏమంటాడు మీ యజమాని?" నోట్లు లెక్కపెడుతూ అడిగేడు వెంకట్రావు.

"సొమ్ము ఈ బాబుకిమ్మని పంపేడండి"

"నువ్వేనా తెచ్చింది?"

"చిత్తం"

"సరేకాని, ఆ వెధవదగ్గిర పని మానేయమంటే మానవేంరా, పోతన్నా?"

పోతన్న సమాధానం పైకిరాకుండానే "ఈమనిషిని నీ కెలా తెలుసునోయ్" అని సుబ్బయ్య అడిగేడు.

"ఇదివరకు నా నౌఖరు వీడు" అన్నాడు వెంకట్రావు పోతన్నకి ఒకరూపాయిస్తూ.

"ఒస్తాను బాబూ! దండాలు!" అని రూపాయ పుచ్చుకొన్న పోతన్న వెళిపోయేడు.

అంతసేపూ అక్కడే నిల్చొన్న కమల ఇచ్చట రూపాయిమాడగానే "మామయ్యా! నాకో కాణీ ఇయ్యవూ" అంటూ చెయ్యి జాచింది.

"జమీందార్ల మనవరాలివి, అకౌంట్సు ఆఫీసర్ కూతురివి. ఒక్క కాణీవా అడుగుతావు? తీసుకో అయిదురూపాయలు!" అంటూ అయిదు రూపాయల నోటు కమలచేతికి ఇచ్చేడు వెంకట్రావు.

"హయిాదు రూపాయలే!!!" అన్నాది కమల సంతోషాశ్చర్యాలతో.

కమల ఎంత సంతోషించిందో సుబ్బయ్య కూడా అంతా సంతోషించేడు.

"అమ్మకిచ్చి దాచమను! ఏం?" అన్నాడు.

"అమ్మా! అమ్మా!" అంటూ కమల ఇంట్లోకి పరిగెత్తింది.

"చాలా థాంక్స్ బావా!" అన్నాడు వెంకట్రావు.

"దానికేం లేవోయ్" అన్నాడు సుబ్బయ్య.

తనవంటి ఎందుకూ కొరగాని మనిషి అంతటి ఘనకార్యం చేయగల్గినందుకు అతనికి చెప్పలేనంత సంతోషం కలిగింది.

అతని కళ్ళు ఆనందబాష్పాలతో నిండేయి.

నడవలో ఇద్దరూ నిల్చొని ఉండగా లోన సావిత్రి కమలని అడుగుతోంది గట్టిగా.

"అడుగుతే ఇచ్చేడా? అడక్కుండా ఇచ్చేడా? చెప్పు!!"

కమల చెప్పిన జవాబు వినిపించలేదు.

"ఎందుకలా అడిగేవో చెప్పు!"

కమల ఏడుపు వినవచ్చింది.

సుబ్బయ్య లోనికి పరుగుతీసేడు.

అయిదువందల రూపాయలనోట్లు చేత్తో పట్టుకొని వెంకట్రావు నడవలో నిల్చున్నాడు.

ఆ సమయంలో అతను ఏమాలోచిస్తున్నాడో చెప్పడం కష్టం. (సశేషం)

పుష్పవిలాసము ★

శ్రీ యామిజాల పద్మనాభస్వామి

[అదొక్క పూఁదోఁట. పలురకాల పూలజాతులు నవయౌవనముతో మిసమిసలాడుతున్నై. ఒక్కొక్క తీఁగనే పరిశీలిస్తూపోయి నే నొకతిన్నెపై కూర్చున్నాను. అంతలో మలయమారుత కుమారుని చక్కిలిగింతలతో చెలరేగింది పుష్పాడి దుమారం. చివాలున లేచింది మల్లె.]

మల్లె

ఏమే గులాబీ! నిన్నకాక మొన్నవచ్చి నువ్వు తోడి వారినందర్నీ ఆక్షేపిస్తున్నావట? ఎందుకా మిడిసిపాటు?

తావుల్ చల్లుదువా సుదూరముగ?
పంతాలాట సైరింతువా?
తీవిన్ నిల్తువ తెప్పపాటయిన?
చూడ్కిన్ సైతువా గట్టిగా?
క్రేవన్ బాలసమీరణుండు నిలువన్
ప్రేమించి లాలింతువా?
పోవే; నెత్తురుకోతలే కదవె
నీ పుట్టింటి సౌభాగ్యముల్.

* * *

గులాబి

సరిలే. వారన్నమాటలు వినవు చూడు!

వలపులు గ్రుమ్మరించి
సుమభామల చిక్కని కౌగిలింతలం
దలరెదు తేఁటిరాజునకు
హాయిగ స్వాగతగీతి పాడునా?
చెలువము కర్కశంబు కద;
చెల్మిమెఱుంగమ పాపజాతితో;
తల విలువన్ గణింపవలదా
మఱి సంపగికన్నె; మల్లికా!

కేతకి

అది అల్లా ఉండనీగాని అక్కా! మల్లికా! ఈ మందారవల్లి నన్నేమని నిందించిందో విన్నావా?

నీకే చెల్లెనె కేతకీ! కనులలో
నిండార దుమ్మోయఁగా;
తాకన్ నెత్తురు చిందవ్రేళ్లు
కొఱుకన్; దర్పంబుగా నిల్వగా;
ఆ కంఠంబుగ పాపజాతికి
శరణ్యంబై మహారణ్యమం